

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

DIPLOMSKA NALOGA
PLAČILNI PROMET IN UPRAVLJANJE S SREDSTVI NA
TRANSAKCIJSKIH RAČUNIH

SIMONA MARKUTA

KOPER, 2007

POVZETEK

V diplomski nalogi je obravnavan sodobni plačilni promet. Predstavljeni so plačilni sistemi za poravnavanje plačilnih nalogov domačih plačil in plačil čez mejo ter v tujino, načela, na katerih temelji sodobni plačilni promet in plačilni instrumenti, ki se uporabljajo v sodobnem plačilnem prometu. V drugem delu je prikazan plačilni promet v podjetju, in sicer kot del finančne operative, ki je vključena v finančno področje. Bistven vpliv na odločitve v finančni operativi, povezane s plačilnim prometom, ima dnevno spremljanje denarnih tokov na transakcijskih računih. Elektronska banka omogoča vpogled v promet in stanje na transakcijskem računu v vsakem trenutku in s tem omogoča načrtovanje za podjetje najoptimalnejših končnih stanj in tako izbiro možnosti naložbe sredstev, s katero si podjetje v dani situaciji in ob danih pogojih zagotovi največ koristi oziroma zmanjša stroške.

Ključne besede: plačilni promet, plačilni sistemi, transakcijski računi, denarna sredstva, prejemki, izdatki, denarni tokovi, stroški plačilnega prometa, stroški financiranja

ABSTRACT

In my diploma work the contemporary payments transfers are treated. There are presented money systems for an arrangement of orders of payments of home payments and payments over a border and abroad, the principles, on which the contemporary payments transfers are based and payment instruments which are used in the contemporary payments transfers. In the second part the payments transfers in a company are presented, as a part of financial operative, which is included in the financial department. The essential influence on decisions in the financial operative, linked to the transaction accounts. An electronic bank gives the opportunity of insight to a state and all transactions in the transaction account in every moment and so it makes possible the planning of the most optimal final states for a company and a choice of the possibility of means placement, with which the company in the given situation and conditions assures itself the most benefits respectively reduces the expenses.

Key words: Payments transfers, payment systems, transaction account funds, cash flow, expenses of payments transfers, expenses of financing

UDK: 336.71:336.77/.78 (043.2)

VSEBINA

1	Uvod.....	1
2	Pomen plačilnega prometa.....	3
2.1	Pomen plačilnega prometa v finančnem sistemu.....	3
2.2	Finančne ustanove kot nosilke plačilnega prometa.....	3
3	Plačilni promet in plačilni sistemi.....	5
3.1	Plačilni promet in plačilni sistemi v državi.....	8
3.2	Plačilni promet in plačilni sistemi z EU in tujino.....	12
3.3	Načela plačilnega prometa.....	17
3.4	Elektronska banka.....	17
3.5	Plačilni inštrumenti.....	18
4	Plačilni promet v podjetju Merkur, d. d., Naklo.....	23
4.1	Denarna sredstva in transakcijski računi v podjetju Merkur, d. d.	24
4.2	Elektronska banka v podjetju Merkur, d. d.	26
4.3	Kratkoročno financiranje na podlagi obvladovanja denarnih tokov.....	27
4.4	Obvladovanje stroškov plačilnega prometa, izračun možnih koristi naložb presežkov sredstev in stroškov priskrbe manjkajočih sredstev.....	30
5	Plačilni promet in upravljanje z denarnimi sredstvi.....	39
5.1	Nove storitve kot posledica prenove plačilnega prometa.....	41
6	Sklepne ugotovitve.....	43
	Literatura.....	45
	Viri.....	47

PONAZORILA

Graf 4.1 Primerjava prejemkov preteklih obdobj.....	28
Tabela 4.1 Načrtovan dnevni denarni tok 1.....	31
Tabela 4.2 Načrt končnega denarnega toka 1.....	32
Tabela 4.3 Končna stanja 1 po prenosu sredstev.....	32
Tabela 4.4 Načrt končnega denarnega toka 2	33
Tabela 4.5 Končna stanja 2.....	33
Tabela 4.6 Izvleček cenika stroškov plačilnega prometa	34
Tabela 4.7 Tedenski načrt denarnega toka	35
Tabela 4.8 Končna stanja na transakcijskih računih in obrestne mere.....	40
Tabela 4.9 Končna stanja 2	40

1 UVOD

Republika Slovenija je z osamosvojitvijo leta 1991 prešla iz socialističnega gospodarstva, v katerem je prevladovala družbena lastnina, v sistem sodobnega tržnega gospodarstva. Z uvajanjem sodobnih tržnih sistemov in poti se je pokazala potreba po reformi obstoječega sistema plačilnega prometa, prevzetega od nekdanje skupne države.

Aktivnosti reforme plačilnega prometa so se začele že leta 1992, in sicer v smeri, da plačilni promet postane gospodarska dejavnost, izpostavljena tržni konkurenci. Služba družbenega knjigovodstva, ki je do tedaj opravljala plačilni promet in nadzirala upravljanje z družbenim premoženjem, se je leta 1994 preimenovala v Agencijo republike Slovenije za plačilni promet, nadziranje in informiranje ter prenehala z nadziranjem upravljanja družbenega premoženja, bila pa je še vedno edina izvajalka domačega plačilnega prometa. Plačilni promet s tem za uporabnike še ni bil bistveno spremenjen. Spremembe je prinesel zakon o Agenciji republike Slovenije za plačilni promet, nadziranje in informiranje, ki je dovoljeval opravljanje plačilnega prometa poslovnim bankam, ki so na podlagi izpolnjevanja kriterijev za opravljanje plačilnega prometa pridobile dovoljenje od Banke Slovenije in pristojnega ministra za finance. Z ustanovitvijo Davčne uprave republike Slovenije, ki je prevzela naloge izvajanja davčnega nadzora pravnih oseb, je Agencija za plačilni promet, nadziranje in informiranje začela delovati kot Agencija za plačilni promet.

Reforma plačilnega prometa je po določbah Sveta Banke Slovenije potekala v šestih fazah. Najprej so vse poslovne banke prenesle račune obveznih rezerv v Banko Slovenije, pri Banki Slovenije so vse poslovne banke morale imeti odprte poravnalne račune, vpeljana sta bila plačilna sistema bruto poravnave v realnem času (BPRČ) in žiro kliring (oba plačilna sistema sta podrobneje opisana v nadaljevanju), banke so postopoma začele izvajati plačilni promet za svoje komitente, sledilo je zapiranje računov pri Agenciji republike Slovenije za plačilni promet in v zadnji, šesti fazi, so plačilni promet začele opravljati vse banke, ki so izpolnjevale ustrezne kriterije in so pridobile dovoljenje Banke Slovenije in Ministrstva za finance za opravljanje plačilnega prometa.

Z vključitvijo Agencije republike Slovenije za plačilni promet v sistem BPRČ in žiro kliringa je bil izpolnjen pogoj za prenos računov pravnih oseb v banke. Vendar prenos računov ni potekal po predvidevanjih, saj je bilo na dan uveljavitve Zakona o plačilnem prometu še vedno 15.000 računov pravnih oseb, ki niso bili preneseni na banke. Postavljen je bil skrajni rok za prenos računov pravnih oseb iz Agencije Republike Slovenije za plačilni promet na banke in 30. junij 2002 je bil dan, ko je Agencija za plačilni promet le-tega prenehala opravljati.

Na podlagi Zakona o plačilnem prometu, sprejetega 20. marca 2002 (veljati je začel 20. aprila 2002), in s prenosom vseh računov pravnih oseb na banke so banke začele v polni meri opravljati plačilni promet kot bančno storitev. Storitve plačilnega prometa so postale del gospodarske

dejavnosti, izpostavljene tržni konkurenci, kar je bil poleg tega, da Banka Slovenije ohrani samostojnost pri izvajanju denarne politike in ima celovit nadzor nad likvidnostjo bank, da pri izbiri načina plačila, ki je posledica dogovorjenega civilnopravnega razmerja, država zagotavlja le najnujnejšo pravno podlago, tudi eden izmed ciljev reforme plačilnega prometa.

V nadaljevanju predstavljam plačilni promet po novem, plačilne sisteme v okviru plačilnega prometa v državi in čezmejnega plačilnega prometa z državami članicami Evropske unije ter plačilni promet s tujino. Opišem načela, po katerih delujejo plačilni sistemi, elektronsko bančništvo in plačilne inštrumente, ki se uporabljajo v sodobnem plačilnem prometu.

V drugem delu diplomske naloge obravnavam plačilni promet v podjetju Merkur, d. d., Naklo, transakcijske račune v podjetju in upravljanje z denarnimi sredstvi.

2 POMEN PLAČILNEGA PROMETA

Plačilni promet v širšem pomenu zajema vsa plačila, v ožjem pa plačila, opravljena s posredovanjem izvajalcev plačilnega prometa.

Zakon o plačilnem prometu (Uradni list RS 2002, št. 30/02) opredeljuje plačilni promet kot proces - prenos denarnih sredstev, opravljanje vplačil in izplačil ter izvajanje obračunov oziroma drugih poravnav v plačilnih sistemih.

Sodobno organiziran plačilni promet v razmerah tržnega gospodarstva omogoča svoboden pretok kapitala, gospodarskim subjektom daje možnost svobodne izbire načinov poravnave obveznosti in ima pozitivne makroekonomske učinke na slovensko gospodarstvo, saj so vsa njegova sredstva tekoče vodena in obrestovana ter v okviru bilančnih vsot bank vložena v donosne naložbe, kar pomeni, da ima slovensko gospodarstvo ob isti masi denarja več sredstev.

Plačilni promet skupaj s plačilnimi sistemi je okno centralne banke v domači finančni sistem, preko katerega Banka Slovenije kot centralna banka in nosilka plačilnega prometa izvaja monetarno politiko, in je del gospodarske in finančne infrastrukture, ki s svojo učinkovitostjo, varno in pravočasno poravnavo transakcij daje svoj prispevek k stabilnosti in ekonomski uspešnosti gospodarstva (Anko 2002, 43).

2.1 Pomen plačilnega prometa v finančnem sistemu

Plačilni promet igra ključno vlogo v finančnem sistemu, saj finančni sistem prav preko plačilnega prometa zagotavlja preglednost in poravnavanje plačil, ki so posledica trgovanja. Plačilni promet s svojimi plačilnimi sistemi in s plačilnimi inštrumenti omogoča prenos denarja in kapitala med vsemi udeleženci v gospodarstvu, v javnem sektorju in med fizičnimi osebami.

V preteklosti plačilnemu prometu in plačilnim sistemom niso pripisovali posebne pozornosti, v sodobnem tržnem gospodarstvu pa se je izkazalo, da sodobno oblikovan plačilni promet povečuje učinkovitost tržnega gospodarstva. Sodobno oblikovani plačilni sistemi omogočajo domačemu tržno naravnemu gospodarstvu, da se lahko uspešno povezuje in sodeluje z gospodarstvi drugih držav in se uspešno vključuje v mednarodne gospodarske in finančne tokove. Preoblikovanje slovenskega plačilnega prometa, ki je sledilo sodobnim tržnim zakonitostim, priporočilom in direktivam EU, omogoča Sloveniji hitrejše vključevanje v evropske procese in s tem tudi v evropski finančni sistem.

2.2 Finančne ustanove kot nosilke plačilnega prometa

Med finančne ustanove, ki po Zakonu o plačilnem prometu (Uradni list RS 2002, št. 30/02) lahko opravljajo storitve plačilnega prometa, pri nas štejemo Banko Slovenije, poslovne banke, hranilnice in druge pravne osebe, ki opravljajo finančne storitve. Te morajo za opravljanje storitev plačilnega prometa pridobiti dovoljenje, ki ga izda Banka Slovenije. Za pridobitev dovoljenja za

opravljanje plačilnega prometa morajo banke, hranilnice in druge pravne osebe, ki opravljajo finančne storitve, izpolnjevati pogoje in kriterije za opravljanje storitev plačilnega prometa, ki jih predpiše Banka Slovenije skupaj z Ministrstvom za finance. Dovoljenje za opravljanje storitev plačilnega prometa opredeljuje, katere storitve plačilnega prometa sme posamezna finančna ustanova izvajati, vendar storitve vodenja transakcijskih računov smejo opravljati le poslovne banke in hranilnice. Druge pravne osebe, ki opravljajo finančne storitve, lahko pridobijo le dovoljenje za obdelavo in posredovanje nakazil na podlagi gotovinskih pologov brez pogodbenega temelja (Bezjak 2003, 23).

Banka Slovenije ima, skladno z zakonom o plačilnem prometu in drugimi zakoni, ki urejajo Banko Slovenije ter zakonom o javnih financah, še nekatere druge pristojnosti. Določa pogoje in kriterije, ki jih morajo izpolnjevati poslovne banke, da lahko opravljajo plačilni promet, določa tudi katere storitve v okviru plačilnega prometa sme posamezna nosilka plačilnega prometa opravljati, te pravice lahko širi, omeji ali odvzame. Za banke in hranilnice vodi poravnalne račune, ki jih morajo le-te obvezno odpreti pri Banki Slovenije, vodi transakcijske račune države, občin in drugih uporabnikov proračunskih sredstev ter drugih finančnih ustanov (npr. klirinško-depotne družbe, borzno-posredniške hiše, razni naložbeni skladi).

Pomembna naloga Banke Slovenije kot centralne banke je pregled nad delovanjem plačilnih sistemov. Slovar Modre knjige o plačilnih sistemih (Blue Book) opredeljuje pregled nad delovanjem plačilnih sistemov kot nalogo centralne banke, katere namen je spodbujati tekoče delovanje plačilnih sistemov. Udeleženci v plačilnih sistemih so lahko izpostavljeni različnim tveganjem (v prvi vrsti poravnalnemu, ki pa lahko vodi v kreditno in likvidnostno tveganje).

Banka Slovenije skuša z opravljanjem pregleda nad delovanjem plačilnih sistemov doseči organizacijo in pravila delovanja plačilnih sistemov, ki ne povzročajo tveganj oziroma onemogočajo njihove širitve na preostale udeležence ter zagotoviti učinkovitost plačilnih sistemov v smislu čim bolj kakovostnih storitev ob čim nižjih stroških in zagotoviti varnost plačilnih inštrumentov. Z učinkovitim pregledom nad delovanjem plačilnih sistemov, s predlaganjem in sprejemanjem pravil in ukrepov za izboljšanje delovanja plačilnih sistemov Banka Slovenije skrbi za zaupanje v plačilni promet in plačilne inštrumente, v domačo valuto, za učinkovito monetarno politiko in zagotavlja stabilnost celotnega finančnega sistema države.

3 PLAČILNI PROMET IN PLAČILNI SISTEMI

Plačilni promet si lahko predstavljamo kot potovanje denarja od plačnika do prejemnika plačila. Denar lahko potuje od enega k drugemu kot gotovina, kjer gre za fizični prenos gotovine in ne potrebujemo posrednikov, ali pa kot negotovinsko plačilo, opravljeno s pomočjo plačilnih inštrumentov in posrednikov v plačilnem prometu. Plačilni promet sestavljajo udeleženci plačilnega prometa, storitve plačilnega prometa, plačilni sistemi in plačilni inštrumenti, ki se uporabljajo v plačilnem prometu.

Udeleženci, ki nastopajo v plačilnem prometu, so na eni strani uporabniki plačilnega prometa in storitev, povezanih s plačilnim prometom, na drugi strani pa izvajalci plačilnega prometa in storitev, povezanih s plačilnim prometom.

Uporabnik v plačilnem prometu je vsaka pravna ali fizična oseba, ki ima pri izvajalcu plačilnega prometa odprt transakcijski račun, preko katerega potekajo vplačila, izplačila in negotovinski plačilni promet.

Izvajalci plačilnega prometa (v nadaljevanju banke) so Banka Slovenije, poslovne banke, hranilnice in druge pravne osebe, ki opravljajo finančne storitve in imajo za opravljanje storitev plačilnega prometa dovoljenje Banke Slovenije. Banka Slovenije kot centralna banka opravlja plačila na transakcijske račune, odprte pri Banki Slovenije (država, občine, drugi proračunski uporabniki, finančne ustanove, šole in drugi javni zavodi), izvaja poravnave na poravnalnih računih poslovnih bank in zagotavlja likvidnost plačilnih sistemov med dnevom, upravlja in nadzira plačilne sisteme ter vodi register transakcijskih računov za pravne in fizične osebe. Poslovne banke in hranilnice, ki imajo na podlagi izpolnjevanja pogojev in kriterijev za opravljanje plačilnega prometa dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje plačilnega prometa (v nadaljevanju banke), opravljajo plačilni promet za svoje komitente. Druge pravne osebe, ki opravljajo finančne storitve, so predvsem klirinške hiše, ki z dovoljenjem Banke Slovenije, lahko opravljajo nekatere storitve plačilnega prometa, ne morejo pa voditi transakcijskih računov.

Storitve plačilnega prometa obsegajo odpiranje, vodenje in zapiranje transakcijskih računov za komitente, ki imajo pri posamezni banki, izvajalki plačilnega prometa, sklenjene pogodbe o odprtju in vodenju transakcijskega računa, sprejemanje in izvrševanje plačilnih nalogov, obveščanje imetnikov transakcijskih računov o izvršitvi nalogov, reševanje reklamacij, vodenje evidenc stanja in obrestovanje denarnih sredstev na transakcijskih računih. Za opravljene storitve izvajalci plačilnega prometa zaračunavajo provizijo v zvezi z vodenjem transakcijskih računov. Obračun provizije in stroškov mora biti v skladu z veljavno tarifo banke, ki mora biti javno objavljena, banka pa si terjatev iz naslova obračuna praviloma poplača iz kritja na transakcijskem računu komitenta.

Transakcijski račun je račun, preko katerega pravne in fizične osebe, ki so udeležene v

plačilnem prometu, prejemajo in nakazujejo denarna sredstva. Za odprtje transakcijskega računa uporabnik in banka skleneta pogodbo o vodenju transakcijskega računa v pisni obliki. V pogodbi opredelita vse medsebojne pravice in obveznosti v zvezi s sredstvi na računu in s plačilnim prometom. Imetnik transakcijskega računa s podpisom pogodbe soglaša in sprejema splošne in dogovorjene posebne pogoje o vodenju transakcijskega računa, banka pa zagotavlja imetniku sprejemanje vplačil in opravljanje izplačil na transakcijskem računu, opravljanje negotovinskega plačilnega prometa, opravljanje poravnav za imetnika transakcijskega računa v poravnalnih sistemih, vodenje evidence stanja računa imetnika transakcijskega računa, obračunavanje in pripis obresti in opravljanje drugih s pogodbo dogovorjenih storitev. Transakcijski račun je, skladno s pogodbo, odprt za plačilni promet v tolarjih, za devizni plačilni promet ali za tolarški in devizni promet. Imetnik transakcijskega računa ima lahko odprtih več računov pri eni ali več bankah. Podatki o transakcijskih računih in njihovih imetnikih se vodijo v Registru transakcijskih računov pri Banki Slovenije - register je javno dostopen.

Denarni tok v plačilnem prometu se začne z nalogom za plačilo, ki ga imetnik transakcijskega računa posreduje banki. Podlaga za nastanek naloga za plačilo je blagovni tok, ki je nasproten denarnemu toku in ima za posledico dobavljeno blago ali opravljeno storitev s strani dobavitelja za kupca. Z nalogom za plačilo imetnik transakcijskega računa pooblasti banko, da v njegovem imenu in v breme njegovega računa prenese sredstva v dobro računa prejemnika plačila in s tem opravi poravnavo obveznosti do dobavitelja.

Nalog za plačilo nalagodajalec posreduje banki v obliki pisnega naloga, v obliki elektronskega ali telefonskega plačilnega naloga. Ko gre za plačilni nalog v pisni obliki, je le-ta podpisan s strani imetnika transakcijskega računa oziroma pooblaščen osebe za razpolaganje s sredstvi na transakcijskem računu, banka pa na podlagi podpisnega kartona pooblaščenih oseb, deponiranega pri banki, preveri identiteto podpisnika. Kadar gre za plačilni nalog v elektronski obliki, je preverjanje identitete nalagodajalca zagotovljeno z uporabo identifikacijske kartice in identifikacijske kode, v primeru telefonskega plačilnega naloga pa mora banka ravno tako zagotoviti ustrezno preverjanje identitete nalagodajalca.

Pravilno izpolnjen nalog za plačilo vsebuje ime in priimek oziroma naziv nalagodajalca, številko njegovega transakcijskega računa, v breme katerega naj banka izvrši nalog za plačilo, označen je namen plačila, sklicevanje na številko obremenitve, sklicevanje na številko odobritve (oznake so določene z zakoni in predpisi, ki urejajo področje plačil med udeleženci plačilnega prometa, namenjene so za razne statistične evidence, za preprečevanje pranja denarja, za vplačevanje in razporejanje sredstev prejemnikov plačil), znesek plačila in valuta, ime in priimek oziroma naziv prejemnika plačila in številka transakcijskega računa, v dobro katerega se plačilo izvrši. Na nalogu za plačilo je označen datum, kdaj banka izvrši plačilo, in je lahko tekoči ali določen na kak drug dan.

Pravilno izpolnjen in pravilno posredovan nalog za plačilo banka sprejme in nato opravi

plačilo. Banka ima na podlagi vsakega sprejetega naloga za plačilo do nalagodajalca obveznost za izvršitev plačila. Če gre za domači plačilni promet (nalagodajalec in prejemnik plačila sta v Sloveniji) in je nalog za plačilo posredovan v okviru urnika za plačilni promet, banka opravi izvršitev naloga isti dan, če pa je posredovan kasneje, se izvršitev opravi naslednji delovni dan. Pri čezmejnih plačilih (prejemnik plačila je v drugi državi članici EU) in pri plačilih v tujino postopek izvršitve traja dva delovna dneva. V primeru, da je nalagodajalec na plačilnem nalogu označil kasnejši datum izvršitve, je banka dolžna opraviti izvršitev na datum, ki je označen na nalogu za plačilo.

Sprejet nalog za plačilo banka izvrši v breme transakcijskega računa nalagodajalca in v dobro transakcijskega računa prejemnika plačila. Dolžnost nalagodajalca je, da zagotovi stanje na svojem transakcijskem računu oziroma poskrbi za kritje in s tem banki omogoči izvršitev plačila. Kadar ima prejemnik plačila transakcijski račun, ki je označen na nalogu za plačilo, pri isti banki kot nalagodajalec, banka opravi izvršitev tako, da zmanjša stanje oziroma kritje na transakcijskem računu nalagodajalca in poveča stanje oziroma kritje na transakcijskem računu prejemnika plačila. Kadar sta banki nalagodajalca in prejemnika plačila različni, pa banka nalagodajalca zmanjša stanje oziroma kritje na transakcijskem računu nalagodajalca in neposredno ali preko plačilnih sistemov posreduje banki prejemnika plačila nalog za odobritev transakcijskega računa prejemnika, hkrati pa banki prejemnika zagotovi kritje v višini zneska, ki je na nalogu označen. Ko banka prejemnika plačila sprejme nalog za odobritev in kritje, je nalog s strani nalagodajalca in njegove banke izvršen. Prejemnik plačila ima tedaj do svoje banke terjatev za odobritev transakcijskega računa.

O izvršenih nalogih za plačilo v breme transakcijskega računa imetnika banka komitenta, za katerega vodi transakcijski račun, obvesti isti ali najkasneje naslednji dan po opravljeni izvršitvi. Prav tako banka svojega komitenta obvešča tudi o vseh nalogih za plačilo v dobro njegovega transakcijskega računa. Na obvestilu v pisni ali elektronski obliki je prikazana tudi provizija in ostali stroški, ki jih banka zaračunava imetniku transakcijskega računa za opravljene storitve plačilnega prometa. S pogodbo o vodenju transakcijskega računa se imetnik transakcijskega računa in banka lahko dogovorita za določeno obdobje, v katerem banka pošilja obvestila o obremenitvah in odobritvah transakcijskega računa imetnika in obračune provizij ter ostalih stroškov, vendar obdobje ne sme biti daljše od enega meseca, obvestilo pa mora banka poslati najkasneje v petih delovnih dneh po koncu obdobja, na katerega se obvestilo nanaša.

Banka prejete naloge lahko zavrne v primeru, da nalog za plačilo ni pravilno izpolnjen, da ne vsebuje vseh podatkov, potrebnih za izvršitev, ali če do konca urnika plačilnega prometa ni zadostnega kritja za izvršitev naloga za plačilo. O zavrnitvi naloga za plačilo obvesti nalagodajalca praviloma isti dan, najkasneje pa naslednji delovni dan, ko je prejela nalog za plačilo.

Prednost pred izvrševanjem nalogov za plačilo s strani nalagodajalca imajo plačila po sklepu

o izvršbi, ki ga prejme banka, ki vodi transakcijski račun imetnika, v breme katerega se sklep izvrši.

Banka za imetnika transakcijskega računa dnevno spremlja promet v breme in v dobro njegovega transakcijskega računa, vodi evidenco trenutnega stanja ter mu vsak trenutek omogoča vpogled v promet in stanje na transakcijskem računu. Trenutno stanje je stanje denarnih sredstev, ugotovljeno kot seštevek stanja ob zaključku prejšnjega dne, h kateremu je prištet promet tekočega dneva v dobro transakcijskega računa in odštet promet v breme transakcijskega računa tekočega dneva. Kritje na transakcijskem računu so vsa razpoložljiva sredstva, ki jih ima imetnik transakcijskega računa na svojem računu in vključujejo tudi odobreno dovoljeno negativno stanje na računu, če je tako določeno v pogodbi o vodenju transakcijskega računa. Pozitivno stanje na transakcijskem računu je obravnavano kot vpogledni depozit ter obrestovano po obrestni meri, ki pri banki velja za vpogledne depozite, dovoljeno negativno stanje pa po obrestni meri, ki je dogovorjena v pogodbi o odobritvi dovoljenega negativnega stanja. Za znesek obresti, tako pozitivnih kot negativnih, banka ustrezno odobri ali obremeni transakcijski račun imetnika.

3.1 Plačilni promet in plačilni sistemi v državi

Plačilni promet v državi zajema vsa plačila, ki jih banke izvršujejo po nalogu svojih komitentov, prejemnikom, ki imajo sedež na območju Republike Slovenije in so izvršena v tolarjih.

Za uspešno in učinkovito izvajanje plačilnega prometa so nujno potrebni ustrezni plačilni sistemi, ki jih razumemo kot skupek inštrumentov, postopkov in mehanizmov za prenos denarnih sredstev, ki omogočajo opravljanje plačilnega prometa in kroženje denarja v gospodarstvu. Oblikovani morajo biti tako, da omogočajo varno in pravočasno poravnavo transakcij, da udeležencem v sistemu omogočajo obvladovanje poravnalnih tveganj in da se problemi enega udeleženca ne širijo na ostale. Plačilni sistemi so zaradi težav enega od udeležencev in vpliva letih na ostale lahko kanal za prenos potencialnih motenj od enega dela gospodarstva in finančnega sistema k drugemu. Udeleženci so tako izpostavljeni sistemskemu tveganju, ki se lahko razširi na poravnalno, kreditno in likvidnostno tveganje. Prav zaradi visoke izpostavljenosti sistemskemu tveganju centralne banke oblikovanju in delovanju plačilnih sistemov posvečajo veliko pozornost.

Plačilni sistem je razmerje treh ali več izvajalcev plačilnega prometa, ki s sprejetjem pravil plačilnega sistema oblikujejo plačilni sistem. S pravili so urejene pravice in obveznosti med člani plačilnega prometa ter pravice in obveznosti med člani in upravljavcem plačilnega sistema. Na podlagi zahteve za oblikovanje plačilnega sistema in pravil plačilnega sistema ter ob izpolnjevanju ostalih pogojev Banka Slovenije izda dovoljenje za oblikovanje plačilnega sistema.

Plačilni sistemi so vitalni del gospodarske in finančne infrastrukture in s svojim učinkovitim delovanjem, varno in pravočasno poravnavo transakcij prispevajo k splošni gospodarski in finančni stabilnosti. So orodje Banke Slovenije kot centralne banke, preko katerega se izvaja

monetarna politika, zato Banka Slovenije sistemsko pomembne plačilne sisteme oblikuje, nadzira njihovo delovanje in sisteme tudi upravlja. Za upravljanje sistemsko manj pomembnih plačilnih sistemov Banka Slovenije z dovoljenjem za upravljanje določi klirinško družbo ali posameznega člana plačilnega sistema.

V plačilnem prometu v državi za poravnavo plačil velikih vrednosti deluje sistem bruto poravnave v realnem času, ki vključuje medbančne poravnave za vsa plačila v vrednosti najmanj 2.000.000,00 SIT in nujne naloge (BPRČ), za poravnavo plačil malih vrednosti deluje sistem plačil malih vrednosti (SPMV) oziroma žiro kliring. Oba sistema upravlja in nadzira Banka Slovenije.

V zadnjem času se v domačem plačilnem prometu uveljavlja tudi sistem zbirnega centra imenovanega tudi Bankart, ustanovljenega s strani Združenja bank Slovenije in ga to združenje tudi upravlja. Zasnovan je za elektronsko izmenjavo in obdelavo novih plačilnih instrumentov, med katere štejemo posebne položnice, posebne nakaznice, direktne odobritve, direktne obremenitve in trajne naloge.

Sistem poravnave plačil velikih vrednosti

Plačilne sisteme razlikujemo med seboj z različnih vidikov: po poslovnih dejavnostih, po uporabnikih, ki so jim so namenjeni, najpogosteje pa jih razlikujemo glede na vrednost plačil za medbančno poravnavo. Delimo jih na plačilne sisteme za poravnavo plačil velikih vrednosti in na plačilne sisteme za poravnavo plačil majhnih vrednosti. Za sisteme plačil velikih vrednosti je značilno, da se v medbančnih poravnava poravnava veliki zneski in vsa nujna plačila. V domačem plačilnem prometu štejemo za plačila velikih vrednosti vsa plačila, katerih vrednost je najmanj 2.000.000,00 SIT, in vsa plačila z oznako, da gre za nujna plačila.

Medbančna poravnava v plačilnem sistemu poteka v dveh korakih; najprej gre za prenos informacij med banko plačnika in banko prejemnika plačila. Značilnost sodobnih poravnav plačil velikih vrednosti so predvsem kreditni prenosi, kjer se sporočilo o plačilu in tudi denarna sredstva gibljejo v smeri od banke plačnika do banke prejemnika plačila. Sporočila o plačilih se obdelajo po vnaprej določenih pravilih in postopkih. Obdelava vključuje identifikacijo, uskladitev in potrditev sporočila o plačilu. V drugem koraku poravnave gre za dejanski prenos denarnih sredstev med banko plačnika in banko prejemnika, s katerim ugasne obveznost banke plačnika do banke prejemnika plačila. Končna poravnava, ki je brezpogojna in nepreklicna, je običajno opravljena v denarju centralne banke in knjižena v njenih poslovnih knjigah.

Na osnovi načina medbančne poravnave delimo sisteme plačil velikih vrednosti na neto in bruto poravnalne sisteme.

Pri neto poravnalnih sistemih gre za to, da se medbančna poravnava opravi po vnaprej določenih pravilih in postopkih dvostranskega ali večstranskega pobotanja na neto osnovi, tako da se vsota vseh prejetih prenosov zmanjša za vsoto vseh poslanih prenosov. Saldo, ki je lahko

kreditni ali debetni, se imenuje neto poravnalna postavka. V sistemu neto poravnave se preko dneva evidentirajo vsa plačila v dobro in vsa plačila v breme poravnalnega računa banke, konec dneva, po končani obdelavi, pa se saldi vseh bank med seboj dokončno pobotajo. Bankam, ki so v sistemu neto dolžnice, se stanje na poravnalnem računu zmanjša, bankam, ki so neto upnice, pa se stanje poveča (Logar 1998, 50-51).

Pri bruto poravnalnih sistemih medbančna poravnava poteka na podlagi posameznih plačil brez pobotanja kreditnih postavk. Poravna se vsako plačilo posebej, če le sredstva banke plačnika zadoščajo za poravnavo. Ko je opravljen prenos sredstev s poravnalnega računa banke plačnika na poravnalni račun banke prejemnika, je poravnava dokončna, brezpogojna in nepreklicna. Obveznost banke plačnika je s tem izpolnjena.

Poslovne banke in centralna banka ocenjujejo prednosti neto in bruto poravnalnih sistemov različno, saj je za poslovne banke pomembno, koliko sredstev morajo imeti na svojem poravnalnem računu za dnevne poravnave, in skušajo zmanjševati oportunitetne stroške za neobrestovana oziroma manj obrestovana sredstva na poravnalnem računu, za centralno banko pa je najbolj pomembna stabilnost plačilnega sistema. Neto poravnalni sistemi sicer omogočajo nižje salde sredstev za poravnave med dnevom, podaljšujejo pa čas poravnave in kreditiranja med udeleženci v sistemu poravnave. Povečujejo tudi izpostavljenost sistemskemu tveganju, saj nezmožnost izpolnitve svoje obveznosti ene udeleženke v sistemu lahko ogrozi celotno neto medbančno poravnavo. Prav zaradi slednjega so v prednosti bruto poravnave v realnem času.

Z vidika pogostnosti poravnave in glede na čas poravnave plačilne sisteme ločimo na:

- plačilne sisteme, kjer se poravnave opravijo ob vnaprej določenem času; končni čas poravnave je vnaprej določen, tipični taki sistemi so neto sistemi, kjer se dokončna poravnava opravi samo enkrat na dan ob koncu delovnega dne;
- plačilne sisteme, kjer se poravnave opravljajo neprestano za vsako plačilo sproti, vendar po dokončnosti plačila ločimo bruto sisteme s končno dnevno poravnavo (plačila se poravnava v realnem času z možnostjo preklica do konca delovnega dne) in sisteme bruto poravnave v realnem času in je dokončnost plačila takojšnja (Logar 1998, 55).

Sistem, ki omogoča poravnavo plačil velikih vrednosti v domačem plačilnem prometu, je sistem bruto poravnave v realnem času – BPRČ. Sistem BPRČ upravlja Banka Slovenije in predpisuje tudi pravila delovanja sistema. V sistemu BPRČ se poravnava vsa plačila med udeleženci plačilnega sistema in vsa plačila iz naslova plačilnih storitev, ki jih udeleženci izvajajo za svoje komitente in katerih vrednost je najmanj 2.000.000,00 SIT, in vsa nujna plačila.

Udeleženci sistema BPRČ so poleg Banke Slovenije še Klirinško-depotna družba in banke ter hranilnice, ki imajo dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje plačilnega prometa in imajo pri njej odprte poravnalne račune, preko katerih se vrši posamezna in takojšnja poravnava.

Za sodelovanje v sistemu BPRČ morajo udeleženci razpolagati s primerno tehnično opremo, imeti morajo status domačega udeleženca plačilnega prometa v SWIFT-u, imeti morajo ustrezen

SWIFT priključek, med seboj morajo izmenjati SWIFT kontrolne ključe in ostale komponente sistema, potrebne za preverjanje posredovanih sporočil, zagotoviti morajo ustrezno število zaposlenih, ki so usposobljeni za opravljanje poslov plačilnega prometa. Banka Slovenije lahko posameznega udeleženca v primeru neizpolnjevanja pogojev začasno ali dokončno izključi iz sodelovanja v sistemu BPRČ.

Vrednost plačilnih nalogov, posredovanih v sistem BPRČ mora biti izražena v slovenskih tolarjih, izpolnjeni morajo biti v skladu z veljavnimi standardi SWIFT in standardi domačega plačilnega prometa ter posredovani v elektronski obliki. Dolžnost udeležencev v sistemu BPRČ je, da naloge posredujejo v sistem takoj, ko jih prejmejo od svojih komitentov. Plačilni nalogi, prejeti po zaključku delovanja sistema BPRČ, morajo biti posredovani v sistem na začetku naslednjega delovnega dne. Plačilni nalogi so nepreklicni takoj, ko so posredovani v sistem, za dokončne pa se štejejo s trenutkom preknjžbe sredstev na poravnalnih računih udeležencev. Udeleženci sistema so dolžni zagotavljati kritje na poravnalnem računu v višini posredovanih plačilnih nalogov v sistem BPRČ. Izjemoma, v primeru nezadostnega kritja na računu udeleženca, se plačilni nalogi lahko razvrstijo v prioritetni vrstni red glede na čas posredovanja plačilnega naloga v sistem.

Sistem BPRČ deluje za udeležence vsak delovni dan od 7.30 do 17.15, pri čemer je treba upoštevati, da med 16.00 in 17.00 deluje le za poravnavo plačil medbančnega denarnega trga, do 16.30 se poravnava plačila iz naslova depozitov države in občin, do 17.15 pa se poravnava plačila iz naslova depozitov čez noč v Banki Slovenije. Skladno s urnikom delovanja sistema BPRČ banke sprejmejo urnik delovanja plačilnega prometa za svoje komitente.

Sistem poravnave plačil majhnih vrednosti – žiro kliring

Sistem poravnave plačil majhnih vrednosti oziroma žiro kliring je namenjen poravnavanju plačil majhnih vrednosti in vključuje vsa plačila, ki niso nujna in so njihove vrednosti manjše od 2.000.000,00 SIT. Za razliko od sistema poravnave plačil velikih vrednosti, ki je namenjen le manjšemu številu udeležencev na trgu, se v sistemu plačil majhnih vrednosti poravnava transakcije prav vseh subjektov v gospodarskem in javnem sektorju. V sistem plačil majhnih vrednosti so poleg neposrednih udeleženk vključeni tudi posamezniki in podjetja, ki se preko bank in drugih podjetij, specializiranih za opravljanje storitev poravnave plačil majhnih vrednosti, vključujejo v sistem, zato mora biti sistem hiter, varen, zanesljiv in poceni. Zaradi velikega števila poravnave plačil, ki izhajajo iz veliko različnih poslov, mora biti sistem izredno prilagodljiv in zmogljiv za obdelavo velikega števila različnih transakcij. Plačila, ki se poravnava v sistemu plačil majhnih vrednosti, lahko razdelimo na dve skupini – na ponavljajoča se plačila, kamor prištevamo plačila, ki se ponavljajo v določenem časovnem zaporedju in v enakih zneskih, in na posamična plačila, izhajajoča iz različnih poslov, v različnih časovnih obdobjih in v različnih vrednostih.

V našem plačilnem sistemu za poravnavo plačil majhnih vrednosti uporabljamo sistem žiro kliringa, kar pomeni, da Banka Slovenije za udeleženske žiro kliringa opravlja storitve obračuna in poravnave kreditnih plačilnih nalogov po metodi multilateralnega kliringa.

Žiro kliring je elektronski plačilni sistem, ki omogoča izvrševanje plačil majhnih vrednosti za udeleženske in izvrševanje plačil majhnih vrednosti, ki jih udeleženske opravljajo za svoje komitente, od katerih so plačilne naloge prejele bodisi v papirni, elektronski ali kateri koli drugi računalniški obliki in jih v elektronski obliki posredovale v sistem žiro kliringa. Za vse plačilne naloge, posredovane v sistem žiro kliringa velja, da se glasijo na SIT, so izpolnjeni v skladu s Standardi plačilnega prometa in Navodili žiro kliringa ter so v sistem posredovani pravočasno. Plačilni nalogi se v sistem posredujejo sproti. Plačilni nalogi, prejeti po zaključku poslovanja sistema, morajo biti posredovani v sistem do prvega poravnalnega preseka naslednji delovni dan.

Obračuni vseh plačilnih nalogov vseh udeleženk v sistemu žiro kliringa se izvajajo preko izračunov žiro pozicij v poravnalnih presekih, pri čemer Banka Slovenije ob vsakem poravnalnem preseku pobota vse terjatve posamezne udeleženke z obveznostmi, ki jih ima do drugih udeleženk na podlagi izračuna neto pozicij. Poravnalne preseke kot klirinški agent izvaja Banka Slovenije vsaki dve uri, izračune neto pozicij in obveščanje udeleženk o neto pozicijah pa vsako polno uro. Koncu poravnalnega preseka sledi poravnava neto pozicij Banke Slovenije na poravnalne račune udeleženk. Poravnava je dokončna v trenutku, ko so sredstva knjižena na poravnalnih računih neto upnic. Po končani poravnavi, najkasneje pa do konca delovnega dne oziroma z valuto na dan prejema plačilnega naloga iz sistema žiro kliringa, je udeleženka dolžna odobriti račune prejemnikov plačil.

Upravljalca sistema žiro kliringa je Banka Slovenije, ki predpisuje pravila delovanja, udeleženske v sistemu so poleg Banke Slovenije še ostale banke in hranilnice, ki imajo dovoljenje Banke Slovenije, imajo pri njej odprt poravnalni račun in izpolnjujejo tehnične in ostale pogoje za udeležbo v sistemu.

Sistem žiro kliringa za udeleženske deluje vsak dan od 7. do 16. ure, prvi poravnalni presek je izveden ob 8. uri, zadnji ob 16. uri, prejem zadnjih podatkov o dokončnosti poravnave za udeleženko pa najkasneje 45 minut po zadnjem poravnalnem preseku.

3.2 Plačilni promet in plačilni sistemi z EU in tujino

Plačilni promet z EU in tujino je, v nasprotju z domačim plačilnim prometom, ki je enoten in ga s standardiziranimi plačilnimi inštrumenti in postopki urejajo natančna pravna pravila, dokaj neenoten, kar lahko pripišemo različnim pravnim ureditvam v posameznih državah, različnim vlogam centralnih bank v različnih državah, različnemu razvoju poslovnega bančništva v posameznih državah in razlikam v uporabi plačilnih inštrumentov. Neenotnost plačilnih sistemov posameznih držav članic EU predstavlja oviro pri poravnavanju obveznosti v čezmejnem plačilnem prometu (plačilni promet med državami članicami EU in EMU) in s tem zavira

nemoteno poslovanje in trgovanje med državami znotraj evroobmočja. Za odpravo neenotnosti v plačilnih sistemih je Evropska komisija skupaj z Evropsko centralno banko – ECB in Evropskim svetom za plačila – EPC (European Payment Council) sprejela projekt oblikovanja enotnega evropskega plačilnega območja – SEPA (Single European Payment Area) in plačilne sisteme, ki bodo uskladili in poenostavili plačevanje za vse uporabnike plačilnih storitev znotraj evroobmočja.

Evropska centralna banka – ECB, ustanovljena l. 1998, s sedežem v Frankfurtu, kot izvajalka monetarne politike EU in upravljalca plačilnih sistemov v EU skupaj z Evropsko komisijo oblikuje pravila in daje državam, članicam EU, bančne direktive, s katerimi bo dosežen enoten bančni in finančni sistem, s tem pa tudi poenotenje plačilnega prometa med državami članicami EU. Prvo in največje zagotovilo, da bodo države članice EU dosegle potrebno poenotenje plačilnih sistemov za opravljanje plačilnih storitev med seboj, je Pogodba o Evropski uniji (The Treaty on European Union), veljavna od 1. januarja 1994, ki jo dopolnjujejo bančne direktive in drugi predpisi EU. Poleg Pogodbe in Druge bančne direktive, ki predpisuje za pridobitev zmožnosti opravljanja bančnega poslovanja v vseh državah EU eno samo dovoljenje in z njim načelo domicilnega nadzora, so pomembne še: Direktiva o lastnih sredstvih kreditnih institucij, Direktiva o solventnostnem razmerju za kreditne institucije, Direktiva o spremljanju in kontroli izpostavljenosti kreditnih institucij na konsolidirani osnovi, Direktiva o investicijskih storitvah na področju vrednostnih papirjev in Direktiva o kapitalski ustreznosti investicijskih podjetij in kreditnih institucij.

EPC, ki ga sestavljajo vse večje evropske banke in od leta 2004 tudi Združenje bank Slovenije, je leta 2002 sprejel načrt uvedbe SEPA kjer so opredeljeni vizija in cilji SEPA. Ta določa pravila, postopke in načine plačevanja in uvajanja enotnih plačilnih instrumentov, predpisuje tehnologijo in tehnično opremo za uvedbo novih plačilnih sistemov, sodeluje s centralnimi bankami držav članic evroobmočja in jim daje navodila in priporočila za hitrejše in učinkovitejše vključevanje v SEPA.

EPC opredeljuje SEPA kot plačilno območje, kjer bodo lahko vsi uporabniki plačilnih storitev sprejemali in izvrševali plačila v evrih znotraj evroobmočja, ne glede na to, ali gre za plačila znotraj posamezne države ali za čezmejna plačila, pod enakimi pogoji, tj. z enakimi pravicami in obveznostmi, in ne bo pomembno, iz katere države uporabniki plačilnih storitev izhajajo (European payments council 2006).

Uvedba SEPA bo ustvarila pogoje za povečanje konkurence na področju plačilnih storitev, zagotovila skladnost in učinkovitost plačilnih sistemov, ki bodo pripeljali do občutnih koristi za gospodarstvo in evropsko skupnost kot celoto ter okrepila moč in zaupanje v valuto evro. Cilj uvedbe SEPA je za vse uporabnike plačilnega prometa doseči, da bodo lahko opravljali plačila na celotnem evroobmočju z enega samega bančnega računa, z uporabo enotnih plačilnih instrumentov najmanj tako enostavno, varno in poceni, kot jim je to danes omogočeno v okvirih

nacionalnih plačilnih sistemov.

Predvidena je uvedba SEPA v dveh korakih. Prvi korak je vzpostavitev SEPA za potrošnike in podjetja do leta 2008, s katerim bo na podlagi enotnih standardov zagotovljena možnost uporabe vseevropskih plačilnih instrumentov za domača in čezmejna plačila. V drugem koraku do leta 2010 je predvidena uvedba vseevropskih plačilnih sistemov, poenotenje pravil, postopkov in tehnologije v bankah za domača in čezmejna plačila, nacionalni BPRČ-ji bodo ugasnili, plačilni promet bo prenesen v okvire vseevropske klirinške hiše.

EPC, ki upravlja in nadzira uvajanje SEPA, pričakuje in zahteva od centralnih bank posameznih držav članic EU sodelovanje pri oblikovanju pravil in postopkov za delovanje vseevropskih plačilnih sistemov z namenom, da bo dosežen končni cilj uvedbe SEPA: zagotoviti plačilne sisteme in plačilne storitve, ki bodo uporabnikom omogočili plačevanje znotraj evroobmočja pod enakimi pogoji na enoten način z enega samega računa.

Za banke pomeni uvedba SEPA izziv ter možnosti za razvoj in ponudbo novih, kakovostnejših plačilnih storitev, saj bo ob »odpravi meja« pri čezmejnih plačilih uporabnik svobodno izbral katero koli banko za opravljanje plačilnega prometa, ne glede na to, v kateri državi EU se nahaja. Pravica uporabnika do svobodne izbire izvajalca plačilnega prometa pomeni večjo konkurenco med bankami ponudnicami storitev plačilnega prometa, to pa vodi v zniževanje stroškov za opravljanje storitev plačilnega prometa, kar je tudi eden izmed ciljev uvedbe SEPA.

Mednarodni plačilni promet še vedno temelji na korespondenčnem medbančnem poslovanju, kar ne velja samo za plačilni promet s tujino, ampak pretežno tudi za plačilni promet znotraj EU. Banka, ki posluje na mednarodnem področju, se dogovori za navezavo korespondenčnih odnosov s tujo banko, naveže kontokorentne odnose, izmenja ključne za šifriranje teleks- in SWIFT-sporočil in podpise pooblaščenih podpisnikov.

Sistem SWIFT

Največje ovire v mednarodnem plačilnem prometu so bile odpravljene z uvedbo sistema SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication), s pomočjo katerega so banke začele medsebojno izmenjavati podatke o plačilnih transakcijah v standardizirani obliki. Omogoča mednarodno finančno poslovanje brez fizičnega prenosa dokumentov, sporočila poslana po njegovi mreži pa so pravilna, saj jih omrežje sprejme le v primeru, če so logično pravilna, kar pomeni, da gre za veljavna sporočila, da je naslov kreditne institucije pravilen, da je le-ta udeleženka sistema BPRČ in da je oznaka valute pravilna. Sistem SWIFT tudi fizičnim osebam omogoča poslovanje z bančnimi karticami izven meja države. Deluje od leta 1973, njegova glavna dejavnost je izmenjavanje finančnih sporočil med finančnimi institucijami, ki opravijo obračun ali poravnavo plačil in jih pošiljajo preko omrežja SWIFT na podlagi dvostranskih korespondenčnih odnosov.

Omrežje SWIFT je bilo namenjeno standardiziranemu prenosu čezmejnih plačil, vendar se

uporablja tudi za prenos podatkov v domačem plačilnem prometu. Sistem SWIFT uporabnikom zagotavlja visoko stopnjo varnosti in zanesljivosti pri prenosih finančnih sporočil. Sporočila, ki jih uporabniki lahko pošiljajo v sistem 24 ur dnevno, se samodejno pretvorijo v kriptografski zapis, takoj ko vstopijo v mrežo in vsebujejo overovitev. Overovatelj prepozna pošiljatelja in prejemnika sporočila ter tako zagotavlja, da podatki v sporočilu med prenosom ne bodo spremenjeni. Po oceni se v mednarodnem in domačem prometu po mrežah sistema SWIFT prenese kar dve tretjini vseh plačil.

V sistemu SWIFT udeleženci lahko sodelujejo neposredno ali posredno preko neposrednih udeležencev. Neposredni dostop do omrežja imajo praviloma delničarji sistema in njihove podružnice, posrednim udeležencem pa omrežje zagotavlja le del storitev sistema. Vsakemu udeležencu v sistemu SWIFT dodeli kodo BIC (Bank Identifier Code), na katero banka prejemnica prejema plačila in jih v nadaljevanju na podlagi IBAN kode (International Bank Account Number) usmeri na končnega prejemnika.

Sistem TARGET

Da bi uresničili cilje EMU, vzpostavili skupne denarno politiko in združeni denarni trg za države članice EU in zagotovili učinkovito poravnavo čezmejnih plačil, je bil s strani Evropskega monetarnega inštituta leta 1995 vzpostavljen sistem TARGET (Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Exspres Transfer System).

V sistem TARGET so neposredno vključene vse centralne banke 15 držav starih članic EU s svojimi nacionalnimi sistemi BPRČ in ECB, ki sistem upravlja in nadzira. Slovenija in vse ostale nove članice so vključene posredno preko sistemov RTGS (Real Time Gross Settlement System) neposrednih članic, Slovenija preko nemškega RTGS Plus. Zaradi sodelovanja v TARGET je nujno, da države članice svoje nacionalne sisteme BPRČ oblikujejo v skladu z direktivami EU, saj bodo z vzpostavitvijo sistema TARGET2 vse članice neposredne udeleženke sistema.

Sistem TARGET je namenjen poravnavanju plačil v EUR med državami članicami EU in deluje na osnovi bruto poravnave, vsako plačilo se poravna individualno v realnem času. Delovanje sistema je decentralizirano, račune bank in drugih kreditnih institucij vodijo centralne banke držav članic EU. Da bi se izognili kreditnemu in likvidnostnemu tveganju za udeležence, je račun banke pošiljateljice plačila vedno obremenjen takoj, ko so za to zagotovljena zadostna sredstva (lahko tudi odobrena prekoračitev) na računu banke pošiljateljice in odobren račun banke prejemnice plačila in ne obratno. Poravnava plačila je z obremenitvijo računa pošiljatelja nepreklicna, z odobritvijo računa prejemnika pa dokončna.

Sistem TARGET ne določa višine vrednosti plačila, ki v sistem vstopa, vendar je za prenos plačil manjših vrednosti, ki ne zahtevajo hitre izvršitve, primernejši in smotrnejši prenos preko drugih plačilnih sistemov, ki lahko ponudijo nižjo ceno prenosa. Hkrati pa za sistem TARGET to pomeni razbremenitev in hitrejši prenos plačil večjih vrednosti.

V pripravi je sistem TARGET 2, ki temelji na enotni platformi za vse nacionalne centralne banke in katerega infrastruktura omogoča učinkovito plačevanje znotraj evro območja, brez ločevanja na domača in čezmejna plačila, takojšnje poravnave plačila, kot je to sedaj v nacionalnih BPRČ, cenejše storitve opravljanja plačilnega prometa in s poravnami preko centralnih bank zmanjšuje tveganja v sistemu. Z vzpostavitvijo sistema TARGET 2 je predvideno, da nacionalni BPRČ ugasnejo.

EBA plačilni sistemi

EBA (Euro Banking Association) plačilni sistemi so plačilni sistemi v lasti več kot 114 članic združenja EBA. Pogoji za pridobitev članstva so sedež v EU, minimalna lastna sredstva 1,25 milijarde evrov in A2 mednarodna bonitetna ocena banke.

Sistemi EBA delujejo na neto poravnalni osnovi, kar pomeni, da se preko dneva plačila beležijo in izračunavajo neto pozicije posameznih bank do sistema, konec delovnega dne pa se poravnave dejansko izvršijo z valuto tega dne. Pravila sistema določajo, da je poravnava nepreklicna in dokončna, ko je všteta v izračun neto pozicije, vendar obstaja tveganje poravnave neto pozicije vse do konca delovnega dne, ko se neto pozicije dejansko poravnajo. Za zmanjšanje tveganja poravnave ima EBA pri ECB oblikovan poseben rizični sklad. Stalno spremljanje neto obveznosti posameznih udeleženk, sprejeta pravila delovanja in rizični sklad zagotavljajo varnost in dokončnost poravnave in zmanjšujejo sistemsko tveganje.

Pod okriljem EBA delujejo plačilni sistemi EURO 1, STEP 1 in STEP 2.

EURO 1 je plačilni sistem, namenjen poravnavi čezmejnih plačil velikih vrednosti v EUR med bankami v EU. Poravnava na osnovi neto pozicij se izvrši ob 16. uri preko poravnalnega računa pri ECB.

Praksa je pokazala, da sistem EURO 1 ni najbolj primeren za poravnavanje plačil majhnih vrednosti, zato je EBA oblikovala sistema STEP 1 in STEP 2. V sistemih se poravnajo plačilni nalogi, ki niso nujni, oblikovani so v skladu s sprejetimi standardi in zaradi svoje majhne vrednosti ne zahtevajo vgradnje dodatnih varoval proti sistemskemu tveganju. Prvi je namenjen procesiranju čezmejnih plačil majhnih vrednosti, in sicer do 50.000 EUR, in je skrajšal roke za izvršitev plačil. V prvem sistemu se uporabljajo standardi za ta plačila in je vpeljana visoka stopnja avtomatske obdelave plačil – STP (Straight Through Processing), ki znižuje stroške in skrajša čas obdelave plačilnega naloga. Poravnava se vrši enkrat dnevno ob 14. uri preko sistema EURO 1. Drugi je namenjen za procesiranje masovnih plačil vrednosti do 12.500 EUR in omogoča čezmejna plačila in plačila v državi. Poravnava se izvaja enkrat dnevno ob 8. uri preko sistema EURO 1, za vse plačilne naloge, prejete prejšnji dan do 22. ure.

3.3 Načela plačilnega prometa

Poleg zagotavljanja poravnalnih računov in upravljanja plačilnih sistemov je pomembna funkcija centralne banke pregled nad delovanjem sistemsko pomembnih plačilnih sistemov. V takih sistemih lahko zaradi nezadostne zaščite pred tveganji nastane motnja, ki povzroči motnje tudi drugim udeležencem v sistemu in širše na finančnem področju. Da bi varovala udeležence pred sistemskimi in poravnalnimi tveganji v sistemu in zagotavljala varnost in učinkovitost plačilnih sistemov, centralna banka na podlagi Temeljnih načel za sistemsko pomembne plačilne sisteme opravlja vlogo preglednika nad plačilnimi sistemi.

Za zagotavljanje pregleda nad delovanjem plačilnih sistemov morajo biti pri oblikovanju plačilnih sistemov spoštovana Temeljna načela za sistemsko pomembne plačilne sisteme (Bank for international settlements, 2001, <http://www.bis.org/publ/cpss43.htm>):

1. pravna urejenost plačilnega sistema v vseh segmentih pravnega reda;
2. s pravili in postopki plačilnega sistema mora biti jasno opredeljeno, katerim tveganjem so izpostavljeni udeleženci v plačilnem sistemu;
3. postopki za obvladovanje kreditnih in likvidnostnih tveganj v plačilnem sistemu morajo biti jasno določeni, prav tako mora biti jasno določena tudi odgovornost upravitelja in udeležencev plačilnega sistema, postopki morajo zagotavljati vzpodbudo za primerno upravljanje s tveganji in jih omejevati;
4. dokončna poravna plačil v plačilnem sistemu na dan dospelosti čez dan, najkasneje pa ob koncu delovnega dneva;
5. zagotavljanje pravočasnega zaključka poravnave tudi v primeru, ko udeleženec v sistemu multilateralne neto poravnave, ki ima najvišjo neto obveznost, le-te ni sposoben poravnati;
6. sredstva za dokončno poravnavo plačil morajo biti v obliki terjatev do centralne banke, druga uporabljena sredstva morajo vsebovati nič ali malo kreditnega in likvidnostnega tveganja;
7. plačilni sistem mora biti varen in operativno zanesljiv, ob nepredvidenih dogodkih morajo biti pripravljene rešitve za pravočasen zaključek delovnega dne;
8. načini plačevanja v plačilnem sistemu morajo biti za uporabnika praktični in učinkoviti za gospodarstvo;
9. z objektivnostjo in javno objavo kriterijev za udeležbo mora biti omogočen enakopraven in prost pristop v plačilni sistem;
10. upravljanje plačilnega sistema mora biti učinkovito, odgovorno in pregledno.

3.4 Elektronska banka

Z razvojem informacijske tehnologije, računalniške in programske opreme se je pojavila

potreba po uvedbi elektronskega bančništva. Za zagotovitev varnega in pravno učinkovitega poslovanja v elektronskem okolju je bila sprejeta določena zakonodaja. V Sloveniji je bil za področje elektronskega poslovanja leta 2000 sprejet Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu (ZEPEP), ki je dispozitivne narave in stranki razmerja uredita tudi drugače, vendar izrecno prepoveduje diskriminacijo podatkov v elektronski obliki in elektronskega podpisa (Oman 2002). Kljub temu pa dokument v elektronski obliki ne more biti enakovreden dokumentu v pisni obliki, zato ZEPEP za doseg enakovrednosti določa dva pogoja. Podatki v elektronski obliki morajo biti dosegljivi tudi po preteku daljšega obdobja od njihovega nastanka, kar pomeni, da morajo biti primerno zavarovani pred izgubo. V ta namen banke v splošnih pogojih poslovanja uporabe elektronskega bančništva zagotavljajo beleženje in hrambo računalniških zapisov postopkov skladno z računovodskimi standardi. Drugi pogoj pa predstavlja zahtevo po takšnem načinu shranjevanja podatkov, da so primerni za kasnejšo uporabo in tudi v primerih, ko bi se strojna in programska oprema bistveno spremenila. ZEPEP tudi določa, da podatki v elektronski obliki štejejo za izvornik, če izpolnjujejo navedene pogoje.

Najpogostejše storitve elektronskega bančništva so storitve plačilnega prometa. Banka in komitent poleg pogodbe o vodenju transakcijskega računa skleneta še pogodbo o uporabi storitev elektronskega plačilnega prometa. S podpisom pogodbe komitent sprejme splošne pogoje poslovanja in splošne pogoje elektronskega poslovanja preko interneta. Skladno s pogodbo o odobritvi elektronskega poslovanja in splošnimi pogoji elektronskega poslovanja banka komitentu dodeli vso potrebno dokumentacijo, programsko opremo in elemente prepoznave, ki vključujejo pametno kartico, identifikacijsko kartico, osebno geslo (PIN) in osebno številko, kar omogoča varno prepoznavo uporabnika za nemoteno uporabo elektronske banke. Pametna kartica vsebuje elektronski podpis s strani uporabnika določene pooblaščenice osebe za poslovanje z elektronsko banko. Za doseg enakovrednosti elektronskega podpisa z lastnoročnim, ZEPEP določa, da je veljaven in ima dokazno vrednost šele varen elektronski podpis, overjen s kvalificiranim potrdilom, izdanim s strani overitelja ali certifikatske agencije in izpolnjuje osnovne zahteve, ki jih določa ZEPEP.

Večina slovenskih bank zagotavlja takšno stopnjo varnosti elektronskega poslovanja, ki omogoča verodostojnost, celostnost, zaupnost, preprečevanje zanikanja in kontrolo dostopa do elektronske banke.

3.5 Plačilni inštrumenti

Plačilni promet je skupek vseh plačil med pravnimi in fizičnimi osebami, pri čemer gre lahko za gotovinski ali negotovinski promet. V gotovinskem plačilnem prometu plačila potekajo v denarju, ki predstavlja plačilno sredstvo, v negotovinskem plačilnem prometu pa se plačila opravljajo z ustreznimi plačilnimi inštrumenti. Uvajanje novih tehnologij in posodobitev na področju plačilnega prometa ob upoštevanju racionalizacije postopkov v plačilnem prometu, je

pripeljalo do tega, da se nekateri klasični plačilni inštrumenti umikajo sodobnejšim plačilnim inštrumentom in oblikam plačevanja.

V sodobnem plačilnem prometu se uporabljajo naslednji plačilni inštrumenti:

- plačilni nalog,
- ček,
- plačila na podlagi pooblastila imetnika transakcijskega računa banki,
- izplačila brez soglasja imetnika računa.

Plačilni nalog

S plačilnim nalogom, ki je lahko v papirni ali elektronski obliki, imetnik računa daje nalog banki, da v breme njegovega računa prenese sredstva v korist prejemnika bodisi ob ustreznem dokumentu, bodisi v gotovini bodisi na njegov račun. Plačilni nalog se uporablja za negotovinska plačila kot tudi za gotovinsko poslovanje, na primer za dvig ali polog gotovine. Zakon o plačilnem prometu določa bistvene sestavine plačilnega naloga, same oblike pa izrecno ne predpisuje. Zaradi poenotenja postopkov in obdelav prejetih nalogov je Združenje bank Slovenije pripravilo enoten standardiziran obrazec BN 01. Imetniki transakcijskih računov lahko sicer uporabijo katero koli obliko plačilnega naloga, da le vsebuje bistvene sestavine, kot so naziv nalogodajalca, številko računa, v breme katerega se izvaja plačilo, znesek plačila in oznako valute, naziv in številko računa prejemnika plačila, oznako izvajalca plačilnega prometa in z zakonom določene oznake za namen statistike in informiranja, vendar bodo stroški obdelave nestandardiziranega plačilnega naloga višji.

Za vplačilo gotovine na račun in izplačilo gotovine z računa in v primerih, ko nalogodajalec ali prejemnik sredstev pri banki nima odprtega računa, želi pa izvršiti vplačilo na določen transakcijski račun oziroma prejeti izplačilo, se uporabljata posebna položnica in posebna nakaznica. Oba plačilna inštrumenta sta standardizirana in se obravnavata enako kot plačilni nalog.

Ček

Ček je plačilni inštrument, s katerim izdajatelj čeka (trasant) daje nalog banki (trasatu) in jo pooblašča za izplačilo na čeku označene vsote denarja iz dobroimetja na računu izdajatelja v korist upravičenca (remitenta).

Pravilno izpolnjen ček vsebuje:

- oznako, da gre za ček;
- nepogojno nakazilo, naj se izplača označena vsota v breme trasantovega kritja;
- ime tistega, ki naj ček izplača (trasata);
- kraj izplačila;
- navedbo dneva in kraja izdaje čeka;

- ime in podpis izdajatelja čeka (trasanta).

Glede na namen, za katerega je bil ček izdan, ločimo gotovinski, prenosni, obračunski, bariran, cirkuliran, potniški in certificiran ček. Ček, ki se glasi na prinosnika, se na drugega upravičenca prenese z izročitvijo, vsak drug, četudi ni izrecno trasiran po odredbi, se prenaša na novega upravičenca z indosamentom. Ček s klavzulo »ne po odredbi« se prenese z odstopom.

Zakon daje izdajatelju čeka tudi možnost preklica že izdanega čeka, če ček v roku predložitve ni bil predložen v plačilo in pred potekom roka za predložitev, kadar gre za ček, ki se glasi na ime ali po odredbi in ki ga izdajatelj pošlje neposredno plačniku z naročilom, naj ga plača osebi, navedeni na čeku, in v primeru, da preklic prispe k plačniku še pred izplačilom čeka.

Plačila na podlagi pooblastila imetnika transakcijskega računa banki

Banka za komitenta opravlja storitve plačilnega prometa in vodi njegov transakcijski račun na podlagi pogodbe, in tudi izplačila s transakcijskega računa komitenta lahko banka opravlja le na pogodbeni podlagi. Komitent banko pooblasti za izplačilo z njegovega računa za posamično izplačilo po plačilnem nalogu ali pa na podlagi splošnega naloga za opravljanje zaporednih plačil, pooblastilo pa je lahko dano ob dospelosti obveznosti ali vnaprej. Med plačilne instrumente, s katerimi banka opravlja plačila na podlagi pooblastila komitenta, štejemo menico, akreditiv, trajni nalog, direktno obremenitev in direktno odobritev.

Z menico se izdajatelj menice (trasant, dolжник) zavezuje, da bo meničnemu upravičencu (remitent, upnik) plačal na menici označeno vsoto na dan dospelosti menice. Menica mora biti pravilno izpolnjena in mora vsebovati vse bistvene sestavine, ki jih določa zakon.

Menični upnik predloži menico v plačilo banki, pri kateri je menica plačljiva in je označena na menici (domiciliat). Banka domiciliat je pooblaščen s strani meničnega dolžnika za plačilo menice. Menica je plačljiva na dan dospelosti ali najkasneje v dveh delovnih dneh po dospelosti. Banka, ki ni zavezanec za izplačilo menice, pozove glavnega meničnega dolžnika in od njega pridobi pooblastilo za plačilo domicilirane menice. Brez pooblastila meničnega dolžnika banka ni upravičena plačati menice, čeprav sredstva na transakcijskem računu dolžnika so. V primeru, da menica ni plačana ali je plačana samo delno, mora menični upnik vložiti protest menice, ker v nasprotnem primeru izgubi pravico do meničnega regresa, razen če je na menici klavzula »brez protesta«.

Menični upnik lahko menico z indosamentom prenese na novega meničnega upnika, lahko jo tudi proda banki. Banka menico eskontira in pri tem menični znesek zmanjša za stroške, provizijo in obresti od dneva eskonta do dospelosti ter ga izplača meničnemu upniku.

Po meničnem pravu ločimo trasirano menico, pri kateri izdajatelj pozove tretjo osebo (trasata) za plačilo menice, in lastno menico, pri kateri se izdajatelj menice v svojem imenu zavezuje za plačilo menice ob njeni dospelosti. V mednarodnem plačilnem prometu se največ uporablja trasirana menica, in sicer pri inkasnem poslovanju.

Med plačila na podlagi pooblastila imetnika transakcijskega računa uvrščamo tudi nalog za izplačilo akreditiva. Osnovo za pooblastilo predstavlja že sama vloga za odprtje akreditiva, s katero komitent banke prosi svojo banko, naj odpre akreditiv v korist upravičenca akreditiva. Akreditiv je mednarodni plačilni inštrument, ki ob upoštevanju Enotnih pravil in običajev za dokumentarne akreditive, izdanih s strani Mednarodne trgovinske zbornice ter ob pravilnem postopku pri odpiranju in črpanju akreditiva zagotavlja uspešen zaključek posla v korist udeležencev. Predstavlja varnost za kupca, saj plačilo prodajalcu ni izvedeno v korist prodajalca vse dotlej, dokler blago ni odpremljeno oziroma dokler to ni razvidno iz odpremnih dokumentov, ki so zahtevani v akreditivu. Prav tako pa je s plačilom po akreditivu zavarovan prodajalec, saj ne odpremi blaga, dokler mu njegova banka ne sporoči, da je banka kupca odprla akreditiv v njegovo korist. Akreditiv lahko odpre samo banka, ki tudi jamči za plačilo, in je dokumentaren. Črpanje je možno le ob predložitvi določenih dokumentov, obsega pa dve fazi:

- odprtje in obvestilo o odprtju;
- črpanje in likvidacija.

Pri akreditivnem poslu so udeleženi nalogodajalec, akreditivna banka, ki odpre akreditiv in pred črpanjem preveri pravilnost predloženih dokumentov, sporočilna banka, preko katere akreditivna banka obvešča prodajalca, in upravičenec akreditiva, ki po odpremi blaga in predložitvi dokumentov črpa akreditiv. Akreditiv je lahko preklicni ali nepreklicni. Preklicni akreditiv banka lahko spremeni ali prekliče v vsakem trenutku in za upravičenca ne predstavlja varnosti, nepreklicni pa zagotavlja trdno plačilno obveznost akreditivne banke in se v praksi, za razliko od preklicnega, pogosto uporablja. Kadar upravičenec akreditiva dvomi v boniteto, solventnost in trdnost nepreklicne obljube plačila akreditivne banke, zahteva od kupca odprtje potrjenega akreditiva. Kot potrdilna banka navadno nastopa prodajalčeva banka ali ena od bank v prodajalčevi državi. V primeru več pošiljk v določenem časovnem obdobju v okviru enega posla lahko kupec namesto enega akreditiva za celotno vrednost posla odpre več obnovljivih (revolving) akreditivov v višini vrednosti ene pošiljke in se obnavlja toliko časa, da je pokrita celotna vrednost posla.

Trajni nalog, direktna obremenitev in direktna odobritev sodijo med nove plačilne inštrumente.

S trajnim nalogom imetnik osebnega računa pooblasti banko za poravnavanje svojih obveznosti. Banka na določen dan v imenu imetnika izvrši plačilo fiksnega zneska v breme njegovega računa, in v dobro transakcijskega računa določenega prejemnika. Preko trajnega naloga si plačnik poenostavi plačevanje vnaprej znanih obveznosti.

Za plačila vnaprej neznanih vrednosti se uporablja plačilni inštrument direktna obremenitev. Pri direktnih obremenitvah plačnik pooblasti svojega upnika, da na določen dan njegovi banki predloži nalog za obremenitev njegovega računa v višini njegove obveznosti. Prejemnik plačil iz naslova direktnih obremenitev ima s svojo banko sklenjeno pogodbo o izvrševanju direktnih

obremenitev.

Direktne odobritve so oblika negotovinskih plačil, pri katerih se plačilo izvrši v dobro prejemnikovega računa. Nalogodajalec s pogodbo pooblasti banko, ki vodi njegov transakcijski račun, za izvrševanje direktnih odobritev (plače zaposlenih, pokojnine, dividende ...). Za izvršitev direktnih odobritev pripravi nalogodajalec zbirni nalog za vse prejemnike plačil, banka pa izvrši plačila v breme nalogodajalčevega računa in v dobro vseh prejemnikov plačil. Uporabljajo se za izvrševanje plačil večjemu številu plačnikov.

Izplačila brez soglasja imetnika transakcijskega računa

Banka na podlagi sodnega sklepa o izvršbi in na podlagi izvršljivega sklepa o prisilni izterjavi davčnega, carinskega ali drugega organa v breme imetnika transakcijskega računa kot dolžnika izvrši plačila brez soglasja imetnika transakcijskega računa.

4 PLAČILNI PROMET V PODJETJU MERKUR, D. D., NAKLO

Plačilni promet je del finančne funkcije podjetja in poteka na finančnem področju, konkretno v oddelku finančne operative. Zaradi nekaterih razlik pri plačevanju obveznosti domačim dobaviteljem in dobaviteljem v tujini je plačilni promet v podjetju razdeljen na dva dela. Transakcijski račun, ki se uporablja za plačevanje, je sicer isti, vendar je prav tako razdeljen na tolarski in devizni del, devizni del plačevanja obveznosti zahteva drugačen način, saj se plačilo vključi v plačilni sistem za plačilo čez mejo ali v tujino. Za čezmejna plačila in plačila v tujino mora biti na plačilnem nalogu poleg prejemnika plačila naveden njegov IBAN (International Bank Account Number), ki poleg številke računa vključuje še oznako in kontrolno številko države in prejemnikove banke ter BIC (Bank Identifier Code) prejemnikove banke, ki jo SWIFT dodeli vsaki banki, vključeni v sistem. Zapis številke transakcijskega računa za domača plačila 07000-0000002321 v razširjenem IBAN-zapisu dobi dodatna štiri mesta za oznako države: SI56 070000000002321, BIC pa je sestavljen iz osmih do enajstih znakov, in sicer štirje za oznako banke, dva za oznako države, dva za lokacijo in trije za podružnico.

V plačilnem prometu se pripravljajo plačilni nalogi za poravnavo obveznosti do dobaviteljev in za poravnavo drugih obveznosti podjetja, ki in se nato posredujejo v banko. Za pravočasno pripravo plačil in načrtovanje izdatkov je zelo pomembno pravočasno evidentiranje in knjiženje obveznosti. Načrtovanje izdatkov in prejemkov je naloga finančne operative in je za podjetje, ki se pri svojem poslovanju stalno srečuje s tveganjem nelikvidnosti in plačilne nesposobnosti, zelo pomembno. Podrobneje je načrtovanje denarnih tokov opisano v nadaljevanju.

Priprava plačilnih nalogov za plačila obveznosti domačim dobaviteljem je z uporabo sodobne računalniške tehnologije in programov precej avtomatizirana. V podjetju, kjer se dnevno poravnava veliko število plačilnih nalogov, v povprečju se to število giblje okrog petsto, avtomatska priprava olajša delo priprave plačil, vendar pa je še vedno potrebno pripraviti nekaj plačilnih nalogov ročno. Avtomatska priprava plačil se izvaja na podlagi knjiženih obveznosti na konto kartici posameznega dobavitelja. Na podlagi vrste knjiženja obveznosti in izbire kriterijev za pripravo določimo, ali gre za plačilo trgovskega blaga, plačilo opravljene storitve oziroma prevoza. Plačila so navadno pripravljena vnaprej. Pri dobaviteljih, kjer nabavniki dosega dolge neto valutne roke recimo 120 dni, to pomeni, da so plačila pripravljena lahko tudi 110 dni vnaprej, če upoštevamo, da je 10 dni potrebnih za izstavitve računa, pošiljanje računa kupcu, likvidiranje in knjiženje računa pri kupcu. Vnaprej pripravljena plačila upoštevamo pri načrtovanju izdatkov in denarnega toka.

Plačilni nalogi, pripravljani za določen dan, se nato posredujejo banki, pri kateri imamo odprt transakcijski račun. Plačilni nalogi so lahko banki posredovani v papirni obliki, na disketi ali preko elektronske banke. V zalednih programih, preko katerih se plačilni nalogi pripravljajo in oblikujejo v datoteke plačilnih nalogov za plačilo na določen dan, se izvršijo tudi vsa avtomatična

knjiženja plačil na kontu obveznosti do dobaviteljev. Banka za vse plačilne naloge, ne glede na obliko, v kateri so ji posredovani, potrdi prejem plačilnih nalogov in jih v okvirih urnikov plačilnega prometa posreduje naprej v ustrezne plačilne sisteme. V primeru, da plačilni nalog vsebuje napako, zaradi katere je onemogočena njegova izvršitev, banka tak nalog zavrne. Zavržen plačilni nalog v podjetju popravimo in ga ponovno pošljemo banki v izvršitev.

Finančna operativa in z njo plačilni promet je neločljivo povezana z ostalimi deli podjetja. V nabavi, kjer skrbijo za nabavo blaga, je potrebno skrbeti tudi za pravočasne izstavitve računov s strani dobaviteljev, njihovo pravilno in pravočasno knjiženje, saj imajo nepravočasno evidentirane obveznosti lahko za posledico nepravočasno pripravljena plačila in s tem napačno načrtovane izdatke, kar vodi v zamude plačil in večje stroške pri poravnavanju obveznosti do dobaviteljev. V sektorju prodaje je ravno tako kot sama prodaja pomembno pravočasno izstavljanje računov kupcem in njihovo pravilno knjiženje, ki nam pomaga načrtovati prejemke, hkrati pa, kjer gre za prodajo blaga kupcu, ki je hkrati naš dobavitelj, ob ustreznih rezervacijah plačil in predlogih za medsebojne kompenzacije, kar je naloga oddelka saldakontov, zagotovi plačilo naših terjatev in zmanjša višino izdatkov za plačilo obveznosti. Finančna operativa, katere naloga je tudi operativno in kratkoročno načrtovanje izdatkov in prejemkov, s pravilnim načrtovanjem izdatkov in prejemkov ter denarnega toka bistveno vpliva na zmanjšanje stroškov samega plačilnega prometa in stroškov financiranja, s tem pa pripomore k zmanjševanju celotnih stroškov podjetja in k povečevanju dobička, ki je cilj uprave in razlog za obstoj podjetja.

4.1 Denarna sredstva in transakcijski računi v podjetju Merkur, d. d.

Med denarna sredstva v podjetju štejemo sredstva na transakcijskih računih, ki jih ima podjetje, in gotovino v blagajni. Denarna sredstva so sicer najbolj likvidna oblika sredstev, ki jih podjetje ima, a hkrati za podjetje najmanj donosna (Repovž in Peterlin, 2000, str. 2). Gotovina v blagajni je z vidika donosnosti za podjetje nedonosna, je pa za trgovsko podjetje nujno potrebna za zagotovitev nemotenega poslovanja v prodajalnah. Denar na računih je nekoliko bolj donosen, saj banke pozitivna stanja na računih svojih komitentov obrestujejo po obrestni meri za vloge na vpogled. Med denarna sredstva lahko, čeprav so mnenja deljena, štejemo tudi s strani banke odobreno dovoljeno prekoračitev na transakcijskem računu. Za podjetje dovoljena prekoračitev, čeprav ni vključena v bilanco stanja, predstavlja likvidnostno rezervo sredstev in najhitrejšo pot do zagotovitve dodatnih denarnih sredstev v primeru kratkoročne zmanjšane likvidnosti ali nelikvidnosti in plačilne nesposobnosti.

V podjetju Merkur, d. d., imamo dnevno v povprečju od 400 do 600 transakcij v breme transakcijskih računov in od 600 do 900 transakcij v njihovo dobro, v znesku to pomeni povprečno od 130 do 180 milijonov SIT izdatkov, k temu pa moramo prišteti še izdatke za nakup deviz za plačila obveznosti tujim dobaviteljem, ki se dnevno gibljejo okrog 250 milijonov SIT in od 230 do 500 milijonov SIT prejemkov dnevno.

Devizni plačilni promet (plačilni nalogi za plačilo čez mejo in v tujino) se opravlja v tuji valuti in po določilih Zakona o deviznem poslovanju. Nalogodajalec posreduje pravilno izpolnjen plačilni nalog za plačilo v tujino (vsebovati mora podatke, ki jih banka potrebuje za poročanje Banki Slovenije vključno s šifro transakcije za plačilo v tujino in pravilnim zapisom bančnega računa upravičenca) banki, ki je pooblaščenca za opravljanje za opravljanje poslov s tujino (More 2004). Pri plačilnem prometu v tujino so roki izvršitve plačila in dokončnosti poravnave daljši kot v domačem plačilnem prometu, banka pa upravičenca plačila obvesti o času, ki je potreben do trenutka, ko bodo sredstva na njegovem računu.

Plačilni promet v tuji valuti poteka na deviznem delu transakcijskega računa pri banki, s katero smo se ta dan dogovorili za najugodnejši devizni tečaj in provizijo (stroški za obdelavo plačilnih nalogov se plačajo ob posredovanju plačilnih nalogov na banko). Če je to banka, s katero imamo vzpostavljeno elektronsko povezavo, se plačilni nalogi pošljejo po elektronski poti preko elektronske banke, sicer se plačilni nalogi izpišejo in po faksu posredujejo banki. Devizni prejemki so vsi usmerjeni na devizne transakcijske račune pri bankah, s katerimi imamo vzpostavljeno elektronsko povezavo in se praviloma porabljajo vsak dan sproti, tako da stanja na deviznih delih transakcijskih računov ni ali je le minimalno, pa še to le v primerih, ko smo informacijo o prejemku dobili po zaključku sprejemanja plačilnih nalogov na bankah.

Tolarski plačilni promet poteka na sedmih transakcijskih računih, za katere imamo z bankami vzpostavljene elektronske povezave. Že pri sami pripravi tolarskih plačilnih nalogov, tako pri avtomatski kot pri ročni, se plačilni nalogi pripravijo za plačilo s transakcijskega računa pri banki, pri kateri ima tudi dobavitelj odprt svoj transakcijski račun. Podatki o dobaviteljevih transakcijskih računih se črpajo iz šifrant matičnih podatkov partnerja in v primeru, da ima partner več transakcijskih računov pri istih bankah kot mi, se s partnerjem dogovorimo, na kateri transakcijski račun želi prejemati naša plačila obveznosti, in ga označimo kot prioriteten račun. Vsi tako pripravljene plačilni nalogi se, ne glede na znesek, poravnava v internem plačilnem sistemu banke in tako je strošek plačilnega prometa najnižji. Ostali plačilni nalogi, kjer imajo partnerji odprte transakcijske račune pri drugih bankah in interni plačilni promet ni možen, se razporedijo za plačila s transakcijskih računov, kakor nam glede na stanje ob koncu dneva najbolj ustreza in seveda ob upoštevanju stroškov plačilnega prometa.

Na vseh sedmih transakcijskih računih imamo z bankami skladno s Pogodbo o vodenju transakcijskega računa dogovorjeno tudi koriščenje dovoljene prekoračitve negativnega stanja. Med dnevom to možnost izkoristimo, konec dneva pa skušamo doseči taka končna stanja, ki so čim bližje 0, saj tako v primeru negativnega stanja zmanjšamo stroške za negativne obresti oziroma v primeru višjih pozitivnih stanj dobaviteljem za določen odobren kasaskonto za predčasno plačilo, obveznost plačamo pred zapadlostjo, vrnemo del okvirnega kredita ali se z banko dogovorimo za predčasno poplačilo kredita oziroma damo denarna sredstva na depozit pri banki.

4.2 Elektronska banka v podjetju Merkur, d. d.

V podjetju imamo z vsemi sedmimi bankami, ki vodijo transakcijske račune za tolarska sredstva, vzpostavljeno elektronsko povezavo, ki nam omogoča dostop do elektronske banke. Elektronska povezava za spremljanje, pregledovanje in plačila je vzpostavljena tudi pri štirih bankah za devizni del transakcijskih računov. Elektronska banka je bistvenega pomena pri gospodarnem upravljanju s sredstvi na transakcijskih računih, saj nam daje možnost pregleda nad dnevnimi prejemki in nad stanjem sredstev v vsakem trenutku in tako omogoča smotrno odločanje o prerazporeditvi sredstev na transakcijskih računih, da se izognemo negativnim obrestim in s tem pripomoremo k znižanju stroškov financiranja.

Uporaba elektronske banke za storitve plačilnega prometa omogoča podjetju posredovanje plačilnih nalogov v banko preko elektronske povezave z uvozom datotek, ki jih oblikujemo v svojih zalednih programih. Z uporabo predpisanih standardov TKDIS,¹ ki omogočajo pretvorbo zapisov v predpisano obliko plačilnega naloga v bančnem okolju je posredovanje plačilnih nalogov na banko enostavno in hitro. Elektronska banka daje uporabniku tudi možnost posredovanja plačilnih nalogov z dospelostjo na določen dan vnaprej, sprotno spremljanje statusov posredovanih plačilnih nalogov, vpogled v arhiv že izvršenih plačilnih nalogov in promet ter izpiske za pretekla obdobja, izpis potrdil o izvršenih transakcijah, vpogled v promet in tekoče stanje sredstev na transakcijskem računu v vsakem trenutku, izvoz izpiskov in prometa na transakcijskem računu v uporabnikove programe in njihovo knjiženje v zalednih programih. V primerih zavrženih plačilnih nalogov elektronska banka omogoča popraviljanje in ponovno potrditev le-teh v bančnem okolju.

Varnost elektronskega poslovanja je zagotovljena z elektronskim podpisovanjem in uporabo identifikacijske kartice ter osebnega gesla za prepoznavanje uporabnika.

Poslovanje preko elektronske banke banka in podjetje kot uporabnik dogovorita z dodatkom k Pogodbi o odprtju in vodenju transakcijskega računa, kjer banka tudi predpiše osnovno zahtevano računalniško opremo, ki jo mora zagotoviti uporabnik, vendar pa uporaba elektronske banke za več transakcijskih računov in sprotno spremljanje vseh prejemkov in izdatkov enega dneva ter vodenje stanj na posameznih transakcijskih računih zahteva določeno dodatno računalniško podporo in zaradi omogočanja hitrejšega dostopa do posamezne elektronske banke več osebnih računalnikov in preklopnik za preklapljanje med njimi. Kajti, če so vse elektronske banke nameščene na en sam računalnik, je delo z elektronsko banko zelo upočasnjeno, ker je potrebno za vsak vpogled v transakcijski račun v čitalniku zamenjati pametno kartico in se na novo prijaviti. Postopki menjave pametnih kartic in prijavljanje v elektronsko banko nam vzamejo precej dragocenega časa, še posebno ob zaključku delovnega dneva, ko je potrebno izravnati

¹ V skladu z Navodilom za prevzem magnetnega medija (Ur. list RS 72/98), z vključevanjem v SEPA pa so v pripravi novi standardi.

stanja na transakcijskih računih in smo vezani na urnik poslovanja, ki nam omogoča posredovanje plačilnih nalogov na banko samo do 15.30. Če je plačilni nalog za prenos sredstev banki posredovan prepozno, bo obdelan naslednji delovni dan, kar pa privede do tega, da nam banka za dovoljeno negativno stanje zaračuna negativne obresti, naslednji dan pa za ta plačilni nalog zaračuna še stroške plačilnega prometa, čeprav prenos sredstev naslednji dan ne bi bil več potreben. Dobra rešitev za skrajševanje časa dostopanja do elektronske banke in za zmanjševanje obsega potrebne računalniške podpore je Halcomova rešitev s pametno kartico Ena za vse, ki nam omogoča dostop do elektronske banke z eno vzpostavljeno povezavo in izbiro banke znotraj povezave.

4.3 Kratkoročno financiranje na podlagi obvladovanja denarnih tokov

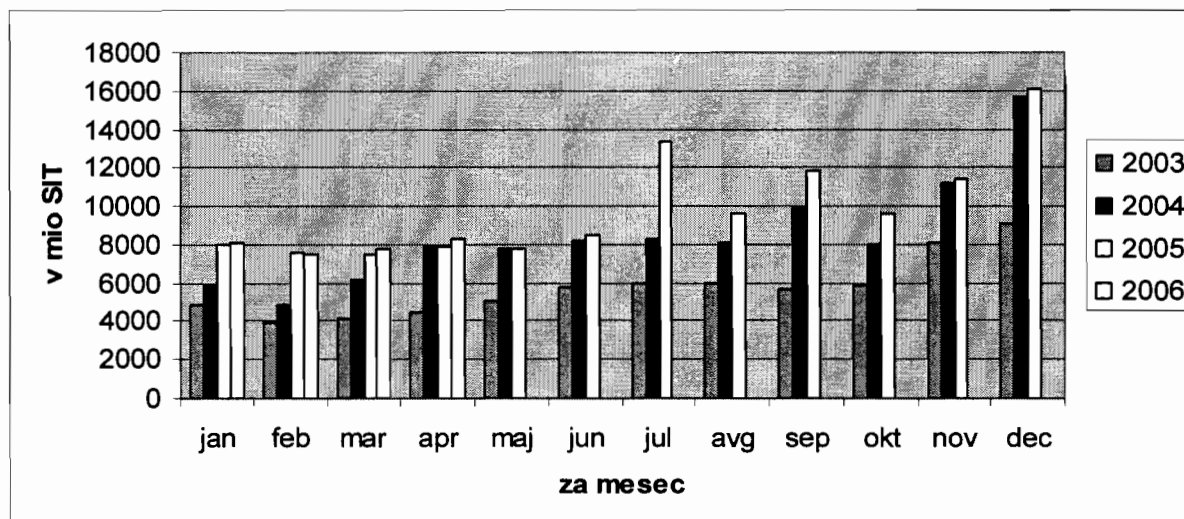
Za odločanje v zvezi s financiranjem je nujno potrebno finančno načrtovanje. Dolgoročne odločitve v zvezi s financiranjem so del celotne politike podjetja in so trajnejše narave ter povezane z rastjo podjetja, temeljijo na različnih metodah in ocenah tveganja in donosa (Repovž v Možina 1994, 821). Za ugotavljanje morebitnih primanjkljajev oziroma presežkov denarnih sredstev je primernejše kratkoročno finančno načrtovanje, ki nam za določeno obdobje, krajše od enega leta, pove kdaj bomo imeli presežek denarnih sredstev in kdaj bomo za nemoteno poslovanje potrebovali dodatna denarna sredstva. Za kratkoročno načrtovanje, ki nam pove kdaj bodo nastali presežki ali primanjkljaji denarnih sredstev uporabljamo načrt denarnih tokov (Mramor 1993, 213-214).

Da se v podjetju izognemo nepotrebni stroškom dodatnega zagotavljanja denarnih sredstev, predvsem pa tveganjem, povezanim z nelikvidnostjo in plačilno nesposobnostjo, moramo skrbno načrtovati vse izdatke in prejeme za določeno obdobje. V finančni operativi s kratkoročnim, predvsem operativnim načrtovanjem za krajše obdobje kot je teden ali mesec, predvidimo primanjkljaj denarnih sredstev na transakcijskih računih za tekoče poslovanje in tako lahko zagotovimo dodatne vire financiranja, kot so koriščenje dovoljene prekoračitve negativnega stanja na transakcijskih računih, črpanje odobrenih okvirnih kreditov pri bankah ali pridobitev novega kratkoročnega kredita. Kadar nam načrtovani izdatki in prejemi kažejo presežek sredstev, pa zmanjšamo morebitno negativno stanje na transakcijskih računih, vrnemo del okvirnega kredita ali pa se z banko dogovorimo za predčasno odplačilo najetega kredita, vsekakor pa nas skrbno načrtovan tok denarnih sredstev varuje pred tveganjem nelikvidnosti in plačilne nesposobnosti. Nelikvidnost pomeni, da nimamo likvidnih sredstev, torej nimamo denarnih sredstev na transakcijskih računih, kar ni nujno pogoj za plačilno nesposobnost, vendar dalj časa trajajoča nelikvidnost nesporno vodi v plačilno nesposobnost oziroma nezmožnost poravnavanja zapadlih obveznosti. Za podjetje je prav tako, kot nelikvidnost, škodljiva tudi prekomerna likvidnost. Najprimernejša politika vodenja likvidnosti vodi do optimalne likvidnosti, ki se kaže v tem, da lahko z razpoložljivimi denarnimi sredstvi poravnamo vse

zapadle obveznosti, hkrati pa imamo oblikovan še določen presežek denarnih sredstev kot minimalno varnostno rezervo (Filipič 1988, 18). Zaradi obvladovanja tveganja nelikvidnosti in plačilne nesposobnosti v finančni operativi kratkoročno načrtujemo vse izdatke in prejeme za določeno obdobje. Kolikor krajše je obdobje, za katerega načrtujemo denarni tok (teden, dan), toliko bolj natančno morajo biti načrtovani izdatki in prejemi. Za pravilno načrtovanje prejemkov in izdatkov in zagotavljanje optimalne likvidnosti so zelo pomembne pravilne in pravočasne informacije z vseh področij podjetja, kar kaže na prepletenost finančnega področja z vsemi ostalimi deli podjetja. Informacije s področja nabave so osnova za načrtovanje izdatkov za plačila obveznosti do dobaviteljev, informacije s področja prodaje pri načrtovanju prejemkov, čeprav se pri načrtovanju prejemkov opiramo na realizirane prejeme v preteklih obdobjih, saj pričakovanje prejemkov na podlagi zapadlosti terjatev posameznih kupcev prav zaradi finančne nedisciplin in nespoštovanja plačilnih rokov predstavlja za podjetje preveliko tveganje v smislu nelikvidnosti in plačilne nesposobnosti. S področja investicij so za načrtovanje denarnih tokov pomembne informacije tako na strani prejemkov v primeru prodaje osnovnih sredstev kot na strani izdatkov v primeru nakupa osnovnih sredstev ali zemljišč, saj so ti prejemi ali izdatki običajno povezani z velikimi denarnimi sredstvi. Prav tako so za dobro načrtovanje potrebne tudi informacije s področja računovodstva o višini izdatkov za plače zaposlenih in o drugih obveznostih iz naslova raznih davkov in carinskih dajatev.

Prejemke, kot sem že omenila, lahko načrtujemo na podlagi realiziranih prejemkov iz preteklih obdobj in dodamo še pričakovano povečanje. Prejemki za sedanja in bodoča obdobja morajo biti večji od prejemkov za pretekla obdobja, ker le tako zagotovimo obstoj in nadaljnjo rast podjetja.

Graf 4.1 Primerjava prejemkov preteklih obdobj

Vir: Finančno poročilo za leto 2003, 2004, 2005, 2006

Iz grafa lahko ugotovimo, da prejemki ob primerjavi naslednjega leta s preteklim, naraščajo, prav tako pa ugotovimo, da če primerjamo prejemke po mesecih znotraj posameznega leta in jih povežemo s krivuljo, le-ta v enakih obdobjih leta narašča in v enakih obdobjih leta pada. Realno torej lahko načrtujemo prejemke za leto 2006 vsaj v enakem obsegu kot lani, v prvem trimesečju, v primerjavi s celim letom, nekoliko nižje, v drugem trimesečju lahko računamo na porast, v tretjem trimesečju na rahlo znižanje in v četrtem trimesečju spet pričakujemo porast, posebno še v mesecu decembru.

Podlaga za načrtovanje izdatkov za posamezni mesec so evidentirane obveznosti do dobaviteljev, zato so nujno potrebne pravočasne informacije o novo nastalih obveznostih. Podatke za načrtovanje izdatkov črpamo iz knjiženih obveznosti do dobaviteljev, pripravljenih za plačilo po zapadlosti, iz načrtov področja investicij, izdatkov za plače zaposlenih in izdatkov za druge stalne stroške, ki so navadno iz obdobja v obdobje bolj stalni in jih v načrt lahko vključimo na podlagi realizacije za preteklo obdobje, seveda pa natančno informacijo o njihovi višini potrebujemo pri načrtu denarnih tokov za krajše obdobje (teden) od načrtovanega.

Z dobro izdelanim načrtom denarnih tokov za obdobje treh mesecev lahko predvidimo, kdaj bomo v tem obdobju potrebovali dodatna denarna sredstva in kdaj se pojavi presežek sredstev. Načrt nam pokaže, kdaj je v podjetju potrebno pričeti z določenimi aktivnostmi v zvezi z zagotovitvijo dodatnih denarnih sredstev in kdaj z aktivnostmi za njihovo čim boljše naložbo. Seveda pa nam načrt za določeno obdobje da le okvirno informacijo, bolj natančno nam to pove mesečni načrt, katerega osnova je v trimesečnem načrtu. Na vprašanje, ali je z aktivnostmi v zvezi s pridobitvijo novih sredstev res potrebno pričeti, dobimo odgovor v tedenskem načrtu prejemkov in izdatkov, kjer lahko natančno določimo, da je s povpraševanjem po dodatnih sredstvih oziroma z zbiranjem ponudb za naložbo presežkov potrebno pričeti danes, saj bomo naslednji konec tedna za nemoteno poslovanje ta sredstva potrebovali oziroma se bo pojavil presežek sredstev in bomo sredstva lahko koristno naložili.

Med možnosti kratkoročne priskrbe dodatnih denarnih sredstev spadajo:

- izterjava zapadlih terjatev; najcenejša pot za pridobitev dodatnih sredstev, vendar smo izpostavljeni tveganju, da kupec kljub obljubi terjatve ne poravnal pravočasno ali pa jo bo poravnal le delno;
- dovoljena prekoračitev stanja na transakcijskih računih; za podjetje je to najhitrejša pot do zagotovitve manjkajočih sredstev v primeru večjih nenapovedanih izdatkov ali ob izpadu načrtovanih prejemkov;
- koriščenje okvirnega kredita pri banki; z banko imamo dogovorjen kredit v določeni višini in za določeno obdobje, ki ga po potrebi črpamo ali vračamo, v bistvu gre za podobno kreditiranje kot pri dovoljeni prekoračitvi, le da je obrestna mera za tak kredit nižja, je pa potrebna najava črpanja oziroma vračila;
- najetje novega kratkoročnega kredita pri banki; odobritev zahteva nekaj časa in dodatnih

stroškov v zvezi z odobritvijo, obrestna mera pa je navadno višja kot pri okvirnem kreditu;

- factoring; odprodaja nezapadlih terjatev banki ali drugi finančni ustanovi, pri čemer nam kupec terjatev na podlagi preverjanja bonitete podjetja, katerega terjatve odprodajamo, zaračuna ceno odkupa terjatev;
- prodaja kratkoročnih vrednostnih papirjev.
- V primeru presežkov denarnih sredstev se na podlagi načrtovanih prihodnjih denarnih tokov in ob upoštevanju največje možne koristi lahko odločimo za:
- depozit čez noč ali daljše obdobje; odvisno od potreb po denarnih sredstvih in dosežene obrestne mere;
- zmanjšanje negativnega stanja na transakcijskih računih; obrestna mera za prekoračitev je navadno precej visoka;
- vračilo okvirnega kredita; če vemo, da bomo čez nekaj dni sredstva zopet potrebovali, je ta možnost najugodnejša;
- predčasno vračilo najetega kredita; za predčasno vračilo banka zaračuna dodatne stroške;
- predčasno plačilo obveznosti dobaviteljem; v primeru ustreznega popusta na predčasno plačilo je ta možnost ugodna, hkrati pa na denarni tok za trimesečje nima vpliva, saj smo sicer za ta dan izdatke povečali, vendar smo hkrati zmanjšali izdatke za naslednji mesec;
- nakup kratkoročnih ali dolgoročnih vrednostnih papirjev.

4.4 Obvladovanje stroškov plačilnega prometa, izračun možnih koristi naložb presežkov sredstev in stroškov priskrbe manjkajočih sredstev

Stroški plačilnega prometa so se s prenosom opravljanja plačilnega prometa z Agencije za plačilni promet na poslovne banke, z uporabo disket in drugih nosilcev podatkov namesto papirnatih nalogov in z uporabo elektronskega bančništva precej znižali, vendar so še vedno previsoki, zato bom predstavila nekaj možnosti za njihovo znižanje. V nadaljevanju za stroške plačilnega prometa uporabljam izraz provizija.

Izbira transakcijskega računa za izvršitev plačila z upoštevanjem provizije

Že pri vnosu podatkov v bazo podatkov za partnerja je določeno, da če ima partner več odprtih transakcijskih računov, kot prioritetni račun za plačila določimo transakcijski račun partnerja pri tisti banki, kjer imamo tudi sami odprt transakcijski račun, in to upoštevamo tudi pri avtomatski pripravi plačilnih nalogov, kakor tudi pri ročni pripravi plačilnih nalogov. Plačilne naloge, kjer je transakcijski račun prejemnika odprt pri banki, ki vodi račun plačnika, banka ne glede na višino zneska obdela v internem plačilnem prometu, v okviru banke. Takšni plačilni nalogi so izvršeni bistveno hitreje in za plačnika tudi bistveno ceneje kot plačilni nalogi v sistemu

žiro kliringa ali BPRČ-ja.

Za izračun vzemimo, da imamo za določen dan pripravljene naslednje plačilne naloge:

B1	97 plačilnih nalogov v skupnem znesku	39.435.725,13 SIT
B2	34 plačilnih nalogov v skupnem znesku	16.799.112,20 SIT
B3	68 plačilnih nalogov v skupnem znesku	34.872.618,17 SIT
B4	116 plačilnih nalogov v skupnem znesku	51.367.219,88 SIT
B5	22 plačilnih nalogov v skupnem znesku	1.726.201,40 SIT
B6	43 plačilnih nalogov v skupnem znesku	28.513.654,69 SIT
B7	7 plačilnih nalogov v skupnem znesku	202.698,46 SIT
Nerazporejenih	121 plačilnih nalogov v skupnem znesku	56.327.544,26 SIT

Od 121 nerazporejenih plačilnih nalogov je 5 takih, ki se poravnajo v plačilnem sistemu BPRČ, in sicer v znesku 15.237.826,00 SIT, 3.728.601,15 SIT, 5.031.923,50 SIT, 4.987.623,74 SIT in 3.262.817,00 SIT, ostali pa so manjši od 2.000.000,00 SIT in se poravnajo v plačilnem sistemu žiro kliringa.

Ob upoštevanju začetnih stanj na transakcijskih računih predvidimo denarni tok 1:

Tabela 4.1 Načrtovan dnevni denarni tok 1 v mio SIT

	Začetno stanje	Prejemki	Izdatki doma	Izdatki tujina	Končno stanje
TRR 1	2 +	290 -	39,3 -	=	252,7
TRR 2	-5 +	80 -	16,8 -	=	58,2
TRR 3	0,7 +	50 -	34,9 -	=	15,8
TRR 4	0,2 +	30 -	51,4 -	=	-21,2
TRR 5	2,7 +	5 -	1,7 -	=	6
TRR 6	-0,3 +	45 -	28,5 -	=	16,2
TRR 7	0,6 +	0,5 -	0,2 -	=	0,9
Nerazpor.		-	56,3 -	270 =	-326,3
Skupaj	0,9	500,5	229,1	0	2,3

V denarnem toku 1 smo za ta dan predvideli še 270 milijonov SIT izdatkov za plačila v tujino, pri čemer moramo poudariti, da bodo plačilni nalogi za plačilo tolarske protivrednosti nakupa deviz poravnani preko plačilnega sistema BPRČ ali žiro kliringa, saj je prejemnik plačila banka, pri kateri bomo opravili nakup, ki ima svoj poravnalni račun odprt pri Banki Slovenije. Pripravljenih je 26 plačilnih nalogov za plačilo tolarske protivrednosti in 1 plačilni nalog za plačilo provizije (provizija za obdelavo plačila v tujino se banki plačuje sproti), in sicer je 18 plačilnih nalogov za poravnavo v plačilnem sistemu BPRČ, ostali pa se poravnajo v plačilnem sistemu žiro kliring.

Razvrstimo nerazporejene plačilne naloge tako, da bodo končna stanja čimbolj optimalna in se bodo gibala okrog ničle. Denarni tok 1 je takšen:

Tabela 4.2 Načrt končnega denarnega toka 1 v mio SIT

	Začetno stanje		Prejemki		Izdatki doma		Izdatki tujina		Končno stanje 1	Nerazporejeni	Končno stanje 2	
TRR 1	2	+	290	-	39,3	-	=	252,7	-	250,2	=	2,5
TRR 2	-5	+	80	-	16,8	-	=	58,2	-	59,7	=	-1,5
TRR 3	0,7	+	50	-	34,9	-	=	15,8	-	0	=	15,8
TRR 4	0,2	+	30	-	51,4	-	=	-21,2	-	0	=	-21,2
TRR 5	2,7	+	5	-	1,7	-	=	6	-	0	=	6
TRR 6	-0,3	+	45	-	28,5	-	=	16,2	-	16,4	=	-0,2
TRR 7	0,6	+	0,5	-	0,2	-	=	0,9	-	0	=	0,9
Nerazpor.			-		56,3	-	270	=	-326,3			326,3
Skupaj	0,9		500,5		229,1		270		2,3			2,3

Za plačilo s TRR1 smo dodatno razporedili 14 plačilnih nalogov za poravnavo v plačilnem sistemu BPRČ in en plačilni nalog za poravnavo v plačilnem sistemu žiro kliringa, za plačilo s TRR 2 sedem plačilnih nalogov za poravnavo v plačilnem sistemu BPRČ in 123 plačilnih nalogov za poravnavo v plačilnem sistemu žiro kliringa, za plačilo s TRR 6 pa dva plačilna naloga za poravnavo v plačilnem sistemu BPRČ.

Ker pa denarni tok 1 predvideva na TRR 4 dokaj visoko negativno stanje (v okviru dovoljene prekoračitve), na TRR 3 in TRR 5 pa pozitivno stanje, pripravimo še dva plačilna naloga za prenos sredstev s TRR 3 in TRR 5 na TRR 4.

Končno stanje na transakcijskih računih ob zaključku dneva ob upoštevanju denarnega toka 1:

Tabela 4.3 Končno stanje 1 po prenosu sredstev v mio SIT

	Končno stanje 2	Prenos sredstev	Končno stanje 3
TRR 1	2,5	0	2,5
TRR 2	-1,5	0	-1,5
TRR 3	15,8	-	15
TRR 4	-21,2	+	21
TRR 5	6	-	6
TRR 6	-0,2	0	-0,2
TRR 7	0,9	0	0,9
Denarni tok 1	2,3		2,3

Denarni tok 2 je v prvi fazi enak denarnemu toku 1, spremenimo le razporeditev nerazporejenih plačilnih nalogov in plačilnih nalogov za plačilo protivrednosti nakupa deviz in

dobimo:

Tabela 4.4 Načrt končnega denarnega toka 2 v mio SIT

Račun	Začetno stanje		Prejemki		Izdatki doma		Izdatki tujina		Končno stanje 1	Nerazporejeni	Končno stanje 2
TRR 1	2	+	290	-	39,3	-	=	252,7	-	0	= 252,7
TRR 2	-5	+	80	-	16,8	-	=	58,2	-	11,7	= 46,5
TRR 3	0,7	+	50	-	34,9	-	=	15,8	-	15,2	= 0,6
TRR 4	0,2	+	30	-	51,4	-	=	-21,2	-	0	= -21,2
TRR 5	2,7	+	5	-	1,7	-	=	6	-	32,5	= -26,5
TRR 6	-0,3	+	45	-	28,5	-	=	16,2	-	0	= 16,2
TRR 7	0,6	+	0,5	-	0,2	-	=	0,9	-	266,9	= -266
Nerazpor.				-	56,3	-	270	=	-326,3	326,3	
Skupaj	0,9		500,5		229,1		270		2,3		2,3

Glede na zneske in število pripravljenih nerazporejenih plačilnih nalogov in plačilnih nalogov za plačilo tolarske protivrednosti za nakup deviz smo en plačilni nalog za poravnavo v sistemu BPRČ razporedili za plačilo s TRR 2, en plačilni nalog za poravnavo v sistemu BPRČ za plačilo s TRR 3, 125 plačilnih nalogov za poravnavo v sistemu žiro kliringa za plačilo s TRR 5 in 21 plačilnih nalogov za poravnavo v sistemu BPRČ za plačilo s TRR 7. Za zagotovitev kritja na transakcijskih računih in izravnavo stanj pripravimo še plačilni nalog v znesku 253.000.000,00 SIT za prenos sredstev s TRR 1 na TRR 7, plačilni nalog v znesku 25.000.000,00 SIT za prenos sredstev s TRR 2 na TRR 5 in plačilni nalog v znesku 21.000.000,00 SIT za prenos sredstev na TRR 4 ter plačilni nalog za prenos sredstev s TRR 6 na TRR 7 v znesku 13.000.000,00 SIT. Dopolnimo denarni tok in dobimo naslednja končna stanja:

Tabela 4.5 Končna stanja 2 v mio SIT

TRR 1	252,7	-	253	-0,3
TRR 2	46,5	-	46	0,5
TRR 3	0,6		0	0,6
TRR 4	-21,2	+	21	-0,2
TRR 5	-26,5	+	25	-1,5
TRR 6	16,2	-	13	3,2
TRR 7	-266	+	266	0
Denarni tok 2	2,3			2,3

Na osnovi cenika bančnih storitev izračunamo provizijo za transakcije dneva, ki nam jo bodo banke zaračunale, skladno s pogodbo o vodenju transakcijskih računov. Upoštevamo naslednji cenik, povzet po obračunih stroškov plačilnega prometa:

Tabela 4.6 Izvleček cenika stroškov plačilnega prometa

Banka	Interni PP	Žiro kliring	BPRČ
B1	70 SIT	140 SIT	1.140 SIT
B2	70 SIT	140 SIT	1.150 SIT
B3	70 SIT	140 SIT	1.100 SIT
B4	60 SIT	120 SIT	800 SIT
B5	30 SIT	60 SIT	600 SIT
B6	75 SIT	160 SIT	1.300 SIT
B7	60 SIT	120 SIT	490 SIT

Vir: Obračuni stroškov plačilnega prometa posameznih bank za mesec julij 2006

Provizija za izvedene transakcije ob upoštevanju denarnega toka 1 znaša 70.865,00 SIT, ob upoštevanju denarnega toka 2 pa 49.985,00 SIT. Na ta način smo v enem dnevu samo pri stroških za plačilo provizije prihranili 20.880,00 SIT, na leto z upoštevanjem 21 delovnih dni na mesec, na ta način lahko prihranimo 5.261.760,00 SIT, kar pa za podjetje vsekakor ni zanemarljiva številka.

Možne koristi naložb presežkov sredstev

Odločitev, katero izmed možnosti naložb presežkov, naštetih v podpoglavju 4.3 bomo izbrali, je odvisna od višine nenačrtovanih prejemkov, časa prejetja dobljenih informacij o prejemkih, njihovega vpliva na načrt denarnih tokov za bodoča obdobja in koristi, ki nam jih le-to prinaša.

Tabela 4.7 Tedenski načrt denarnega toka

v 000 SIT

	PREJEMKI							IZDATKI							Stanje TRR
	Kupci	Gotovina Kartice	Naložbe	Fin. naložbe	Kreditni	Skupaj	Dobav.	Menice	Plače, Davki	Naložbe	Fin. naložbe	Kreditni	Skupaj		
9.3.06	255.000	90.000	0	0	0	345.000	337.000	0	0	0	0	0	337.000	8.000	
10.3.06	318.000	96.000	0	0	0	414.000	384.000	0	27.500	0	0	0	411.500	10.500	
Skupaj teden	573.000	186.000	0	0	0	759.000	721.000	0	27.500	0	0	0	748.500		
13.3.06	327.000	256.000	0	0	0	583.000	450.000	0	0	112.000	25.000	0	587.000	6.500	
14.3.06	221.000	87.000	0	0	0	308.000	312.000	0	0	0	0	0	312.000	2.500	
15.3.06	189.000	78.000	0	0	0	267.000	252.000	0	0	0	0	15.000	267.000	2.500	
16.3.06	255.000	92.000	0	0	0	347.000	326.000	0	0	0	0	20.000	349.000	500	
17.3.06	374.000	108.000	0	0	0	982.000	26.000	0	955.000	0	0	0	981.000	1.500	
Skupaj teden	1.366.000	621.000	0	0	500.000	2.487.000	1.369.000	0	955.000	112.000	25.000	35.000	2.496.000		
20.3.06	264.000	264.000	0	0	0	632.000	473.000	38.000	0	0	0	120.000	631.000	2.500	
21.3.06	122.000	122.000	0	0	0	398.000	356.000	0	0	0	0	28.000	384.000	16.500	
22.3.06	116.000	116.000	0	0	0	362.000	378.000	0	0	0	0	0	378.000	500	
23.3.06	105.000	105.000	0	0	0	370.000	328.000	0	26.300	0	0	15.000	369.000	1.200	
24.3.06	123.000	123.000	0	0	0	517.000	452.000	0	0	0	0	65.000	517.000	1.200	
Skupaj teden	1.549.000	730.000	0	0	0	2.279.000	1.987.000	38.000	26.300	0	0	225.000	2.279.300		
27.3.06	248.000	248.000	0	0	0	690.000	421.000	0	0	0	29.000	240.000	690.000	1.200	
28.3.06	97.000	97.000	0	0	0	407.000	336.000	0	0	0	0	70.000	406.000	2.200	
29.3.06	86.000	86.000	0	0	80.000	459.000	457.000	0	0	0	0	0	457.000	4.200	
30.3.06	84.000	84.000	0	0	134.000	533.000	286.000	0	0	0	0	250.000	536.000	1.200	
31.3.06	113.000	113.000	0	0	403.000	991.000	324.000	0	667.000	0	0	0	991.000	1.200	
Skupaj teden	1.835.000	628.000	0	0	617.000	3.080.000	1.824.000	0	667.000	0	29.000	560.000	3.080.000		
Skupaj	5.323.000	2.165.000	0	0	1.117.000	8.605.000	5.901.000	38.000	1.675.800	112.000	54.000	823.000	8.603.800		

Na podlagi poenostavljenega načrta tedenskega denarnega toka bom prikazala izračun za podjetje najugodnejše možnosti naložbe presežka denarnih sredstev.

Primer 1: Podjetje ima z banko B5 podpisano pogodbo o okvirnem kreditu v višini 700.000.000,00 SIT, obrestna mera je 3,8 % letno, stanje kredita na dan 09. 03. 2006 je 635.000.000,00 SIT. 30. 03. 2006 mora podjetje vrniti najeti kredit banki B2 z možnostjo predčasnega vračila brez dodatnih stroškov, obrestna mera je 4,3 % letno. V denarnem toku so načrtovana vsa vračila in črpanja okvirnega kredita, tako da ostane konec meseca okvirnega kredita v rezervi še 91.000.000,00 SIT, prav tako je načrtovano vračilo kredita banki B2 30. 03. 2006 v višini 250.000.000,00 SIT. 17. 03. 2006 podjetje dobi informacijo o večjem prejemku dne 20. 03. 2006 od kupca K1 v višini 200.000.000,00 SIT. Ker je informacija pravočasna, imamo še dovolj časa (potrebna je najava vračila vsaj en delovni dan prej), da se z banko B2 dogovorimo za predčasno vračilo kredita.

Na ta način smo prihranili 294.520,55 SIT stroškov za obresti za predčasno vračilo kredita banki B2; spremenjeni načrt črpanja in vračila okvirnega kredita je povzročil povečanje stroškov obresti za mesec marec za 10.619,18 SIT, vendar smo zmanjšali stroške financiranja za isti mesec za 283.901,37 SIT, hkrati pa povečali rezervo okvirnega kredita pri banki B5 na 290.000.000,00 SIT, kar nam bo prineslo pozitivni učinek na stroške obresti v naslednjem mesecu.

Primer 2: Imamo delno koriščenje okvirnega kredita pri banki B5 pod pogoji iz prejšnjega primera. Kupec K2, katerega prejemka nismo imeli v načrtu, nam 09. 03. 2006 plača 8.000.000,00 SIT, hkrati pa imamo za 08 .04. 2006 načrtovan izdatek za plačilo obveznosti dobavitelju D1 v enakem znesku. Plačilo poravnamo ob zapadlosti, za plačilo 30 dni pred zapadlostjo pa nam dobavitelj D1 ponudi 0,3 % kasaskonta. Ker priznani odstotek kasaskonta, preračunan na letni nivo, pomeni 2,4 %, se nam bolj splača vrniti ustrezn del okvirnega kredita, saj so stroški financiranja višji. V primeru, da nam dobavitelj ponudi vsaj 0,32 % ali več popusta za 30-dnevno predčasno plačilo, se odločimo za predčasno plačilo dobavitelju D1.

Enako se zgodi tudi v primeru, ko nas dobavitelj zaradi finančne zagate sam prosi za plačilo. Zavedamo se, da imamo v takšni situaciji večjo pogajalsko moč in lahko dosežemo višji odstotek popusta. Če je dogovorjeni odstotek, ki ga preračunamo na letni nivo, višji od obrestne mere za najeti okvirni kredit, smo za razliko med izrednim prihodkom iz naslova kasaskonta in stroški obresti za ustrezn del črpanja okvirnega kredita zmanjšali stroške financiranja. V tem primeru, tudi če nimamo viška denarnih sredstev, se z dobaviteljem dogovorimo za predčasno plačilo naših obveznosti. Če je odstotek popusta dovolj visok in če nam to dopušča načrtovani denarni tok, za predčasno plačilo lahko koristimo tudi dovoljeno prekoračitev negativnega stanja na transakcijskem računu.

Stroški priskrbe manjkajočih sredstev

Odločitev o zagotovitvi dodatnih potrebnih sredstev je ravno tako odvisna od višine potrebnih sredstev, od tega, kdaj smo dobili informacijo o potrebi po dodatnih sredstvih, ki jih nismo vključili v načrt denarnega toka, ker novo nastale situacije nismo mogli predvideti, in od načrta denarnih tokov za bodoča obdobja.

Primer 3: Izhajamo iz načrta denarnega toka v prejšnjem razdelku. S področja investicij smo 10. 03. 2006 dobili informacijo, da bomo 27. 03. 2006 potrebovali za plačilo nakupa zemljišča 350.000.000,00 SIT. Investicija je v letnem finančnem načrtu sicer načrtovana za drugo polovico leta, zato je v mesečnem načrtu denarnih tokov za marec nismo vključili. Ker pa se je pokazala možnost, da zemljišče lahko kupimo pod ugodnimi pogoji, ga moramo po pogodbi plačati 27. 03. 2006. Na koriščenje okvirnega kredita ne moremo računati, obresti za dovoljeno prekoračitev na transakcijskem računu pa so ponavadi višje od obresti za novo najete kratkoročne kredite. Informacija je bila pravočasna, zato imamo dovolj časa za povpraševanje po kratkoročnem kreditu pri različnih bankah. Banka B1 nam odobri kratkoročni kredit v višini 350.000.000,00 SIT za obdobje treh mesecev, obrestna mera je 4,2 % letno, stroški odobritve 0,03 % od zneska enkratno. Banka B2 nam odobri kratkoročni kredit v višini 350.000.000,00 tolarjev za obdobje treh mesecev, obrestna mera je 4,0 % letno, stroški odobritve 100.000,00 SIT so enkratni, z možnostjo predčasnega vračila brez dodatnih stroškov oziroma podaljšanja, banka B3 nam odobri kratkoročni kredit 350.000.000,00 SIT za dobo enega meseca po letni obrestni meri 4,0 %, stroški odobritve so 0,02 % in so enkratni, imamo pa možnost podaljšanja.

Odločimo se za ponudbo banke B2, saj bomo dodatna sredstva glede na načrtovani denarni tok za bodoča obdobja potrebovali vsaj dva meseca, kar pomeni, da bi pri banki B3, ki nam ob enaki obrestni meri in nižjih stroških odobritve ponuja kredit za obdobje enega meseca, ta kredit vsaj enkrat podaljšali in stroške povečali za 40.000,00 SIT za obdobje dveh mesecev, pri ponudbi banke B2 pa ti stroški znašajo 100.000,00 SIT za tri mesece.

V primerih, ko moramo zagotoviti manjši znesek dodatnih sredstev in za krajše obdobje, je najugodnejše črpanje okvirnega kredita, če to možnost imamo, ali koriščenje dovoljene prekoračitve stanja na transakcijskem računu, kjer imamo dogovorjeno najnižjo obrestno mero za negativno stanje, ker običajno stroški, povezani z najetjem novega kredita in njegovo odobritvijo predstavljajo višji znesek kot obresti za negativno stanje.

Za zagotovitev dodatnih denarnih sredstev lahko kupcem ponudimo določen odstotek popusta za predčasno plačilo, vendar mora biti ta odstotek, preračunan na letni nivo, nižji od obrestne mere in stroškov odobritve za najetje novega kredita.

5 PLAČILNI PROMET IN UPRAVLJANJE Z DENARNIMI SREDSTVI

Plačilni promet po novem in prenos plačilnega prometa na poslovne banke sta za uporabnike prinesla številne prednosti. Predvsem podjetjem so, z opravljanjem plačilnega prometa v poslovnih bankah, dane nove možnosti na področju upravljanja denarnih sredstev na transakcijskih računih, ki podjetjem omogočajo bolj učinkovito uporabo denarnih sredstev in gospodarno ravnanje z njimi, kar povečuje učinkovitost podjetja in zmanjševanje stroškov plačilnega prometa.

Že samo podaljšanje urnikov delovanja plačilnih sistemov daje podjetju možnost učinkovitejše uporabe denarnih sredstev. Podjetja lahko razpolagajo z denarnimi sredstvi na transakcijskih računih ves čas delovanja plačilnih sistemov. Kadar gre za posredovanje plačilnih nalogov, ki se poravnajo v plačilnih sistemih BPRČ in žiro kliringa, je to od 8. ure zjutraj do 15.30 ure popoldan. Podjetje lahko vsa denarna sredstva, ki so na transakcijskem računu knjižena v dobro do konca delovanja plačilnega sistema, še isti dan porabi za plačila svojih obveznosti ali pa dobroimetje na transakcijskem računu koristno naloži na načine, omenjene v podpoglavju 4.3. Plačilne naloge lahko podjetje posreduje v plačilne sisteme tudi izven urnika delovanja plačilnih sistemov, vendar bodo le-ti izvršeni v prvi poravnavi v začetku naslednjega delovnega dne. Prav tako je dana možnost posredovanja plačilnih nalogov z datumom izvršitve vnaprej. Takšni plačilni nalogi se uvrstijo v čakalno vrsto in jih banka izvrši na datum, ki je določen na plačilnem nalogu, kar je za podjetje zelo uporabno, kadar zapadejo v plačilo obveznosti podjetja na delovni dan, ko se v podjetju ne dela (npr. kolektivni dopust).

Zakon o plačilnem prometu (Uradni list RS 2002, št. 30/02) omogoča uporabnikom plačilnega prometa, da imajo odprtih več transakcijskih računov. Za podjetje, ki ima veliko število poslovnih partnerjev, ki imajo svoje transakcijske račune odprte pri različnih bankah, je smiselno, da odpre transakcijske račune pri več bankah, pri čemer upošteva banke, pri katerih imajo odprte transakcijske račune njegovi poslovni partnerji. V primeru, ko imata nalogodajalec in prejemnik plačila odprt transakcijski račun v okviru iste banke, banka takšnih plačilnih nalogov ne posreduje v plačilne sisteme BPRČ ali žiro kliringa, temveč jih izvrši v okviru internega plačilnega prometa banke. Plačilne naloge internega plačilnega prometa banka izvrši takoj in zanje zaračunava znatno nižjo provizijo. Prihranek denarnih sredstev za plačilo provizij je, na podlagi lastnih izračunov, podrobneje opisan že v podpoglavju 4.4.

Uporaba več transakcijskih računov, preko katerih posluje podjetje, terja od finančnika neprestano spremljanje vseh sprememb na vseh transakcijskih računih, še posebno ob koncu delovnega dneva, ko s prenosi denarnih sredstev med transakcijskimi računi denarna sredstva prerazporedi tako, da so stanja na transakcijskih računih z vidika stroškov financiranja za podjetje najugodnejša. V nadaljevanju bom prikazala, kakšni so dnevni stroški oziroma prihodki financiranja za negativna oziroma pozitivna stanja denarnih sredstev na transakcijskih računih.

Predpostavljam, da imamo na transakcijskih računih stanja ob koncu dneva in z bankami dogovorjene obrestne mere za dovoljeno negativno stanje in za pozitivno stanje, kot je to razvidno iz naslednje tabele:

Tabela 4.8 Končna stanja na transakcijskih računih in obrestne mere v SIT

	Končno stanje	Obrestna mera za negat. stanje	Obrestna mera za pozit. stanje	Obresti
TTR 1	48.322.716,20	4,3 % p. a.	0,2 % p. a.	264,78
TRR 2	13.257.987,40	4,4 % p. a.	0,2 % p. a.	72,65
TRR 3	-55.392.588,70	4,4 % p. a.	0,2 % p. a.	-6.677,46
TRR 4	37.289.546,50	4,4 % p. a.	0,2 % p. a.	204,33
TRR 5	28.922.658,60	4,2 % p. a.	0,2 % p. a.	158,48
TRR 6	-23.841.357,80	4,5 % p. a.	0,2 % p. a.	-2.939,35
TRR 7	-39.815.265,30	4,5 % p. a.	0,2 % p. a.	-4.908,73
Skupaj	8.743.696,90			-13.825,30

Vidimo, da nam končno skupno stanje na vseh računih, kljub temu da je pozitivno, povzroči negativne obresti in s tem dodatne stroške financiranja; če pa denarna sredstva prerazporedimo s transakcijskih računov, na katerih imamo pozitivno stanje na transakcijske račune z negativnim stanjem, lahko te stroške zmanjšamo oziroma izničimo. Naj opozorim, da so plačilni nalogi za prenose smiselni, dokler so stroški plačilnega prometa zanje nižji od višine negativnih obresti. Pripravimo 5 plačilnih nalogov za prenos sredstev, in sicer 48.000.000,00 SIT prenesemo s TRR 1 na TRR 3, 8.000.000,00 SIT prenesemo s TRR 2 na TRR 3, 37.000.000,00 SIT s TRR 4 na TRR 7 in s TRR 5 24.000.000,00 SIT na TRR 6 in 3.000.000,00 SIT na TRR 7.

Tabela 4.9 Končna stanja 2 v SIT

	Končno stanje	Obrestna mera za negat. stanje	Obrestna mera za pozit. stanje	Obresti
TRR 1	322.716,20	4,3 % p. a.	0,2 % p. a.	1,77
TRR 2	5.257.987,40	4,4 % p. a.	0,2 % p. a.	28,81
TRR 3	607.411,30	4,4 % p. a.	0,2 % p. a.	3,33
TRR 4	289.546,50	4,4 % p. a.	0,2 % p. a.	1,59
TRR 5	1.922.658,60	4,2 % p. a.	0,2 % p. a.	10,54
TRR 6	158.642,20	4,5 % p. a.	0,2 % p. a.	0,87
TRR 7	184.734,70	4,5 % p. a.	0,2 % p. a.	1,01
Skupaj	8.743.696,90			47,91

Ob prerazporeditvi sredstev nam skupno končno stanje na vseh transakcijskih računih prinese pozitivne obresti, ki pa jih moramo zmanjšati za stroške plačilnega prometa dodatnih plačilnih nalogov v višini 4.290,00 SIT, vendar smo stroške negativnih obresti zmanjšali za 9.583,21 SIT. Prihranek sicer ni velik, vendar preračunano na letnem nivoju za podjetje lahko

pomeni znižanje stroškov financiranja za okrog 2 milijona SIT.

Storitve elektronskega bančništva, preko katerega se izvede največje število transakcij, omogoča uporabnikom hitro in enostavno posredovanje plačilnih nalogov, prejemanje dnevnih prometov v breme in v dobro transakcijskih računov, izpiskov stanj v elektronski obliki ter njihovo obdelavo in knjiženje v računalniških programih pri uporabniku, sprotno spremljanje stanj na transakcijskih računih, nižje stroške plačilnega prometa in z uporabo predpisanih varnostnih elementov za dostop tudi varno opravljanje plačilnega prometa.

Izpolnitev enega izmed ciljev prenove plačilnega prometa, da storitve plačilnega prometa postanejo predmet tržne konkurence, je prav vsem uporabnikom storitev plačilnega prometa prinesla koristi. Plačilni promet je postal enostavnejši, hitrejši in za uporabnike cenejši. Prav konkurenčnost na področju opravljanja storitev plačilnega prometa in prosta izbira izvajalca plačilnega prometa ima neposreden vpliv na stroške financiranja podjetja. Prenovljeni plačilni promet nudi podjetju kot uporabniku storitev plačilnega prometa možnost pogajanja z banko kot izvajalko plačilnega prometa prav v zvezi z vsemi bančnimi storitvami, ne samo s storitvami, povezanimi s plačilnim prometom. Hkrati s pogodbo o odprtju transakcijskega računa pri banki ima podjetje tudi možnost koriščenja dovoljenega negativnega stanja na transakcijskem računu, kar se tudi opredeli v pogodbi. Posebno velika podjetja z velikim številom transakcij, ki na transakcijskih računih dosegajo tudi zneskovno visok promet in podjetja z odlično boniteto imajo dobra izhodišča za pogajanja z banko glede višine provizij za obdelavo plačilnih nalogov ter odobrenega negativnega stanja in višine obrestne mere za dovoljeno negativno stanje. Dovoljeno negativno stanje ali limit na transakcijskem računu za podjetje med dnevom pomeni dodatna denarna sredstva, ki jih lahko uporabi za plačilo svojih obveznosti in tako ni potrebno čakati, da se nabere dovolj prejemkov (največ transakcij v dobro računa je navadno šele proti koncu delovnega dne), koriščenje limita čez noč ali daljše obdobje pa za podjetje predstavlja določeno varnostno rezervo denarnih sredstev v primeru nepredvidenih izdatkov in niso potrebne nikakršne dodatne aktivnosti za zagotovitev dodatnih denarnih sredstev. Visoka boniteta podjetja, doseganje zneskovno in številčno visokih transakcij na transakcijskem računu podjetju omogoča tudi najemaje kreditov pod bolj ugodnimi pogoji (nižje obrestne mere, okvirni krediti, ki se po potrebi črpajo in vračajo brez vsakokratnih odobritev, nižji stroški odobritev). Podjetje si na ta način hitro in z nižjimi stroški zagotovi potrebna dodatna sredstva, kar pozitivno vpliva na stroške financiranja podjetja.

5.1 Nove storitve kot posledica prenove plačilnega prometa

Prenos plačilnega prometa na banke in pravica uporabnika do proste izbire izvajalca plačilnega prometa ima za posledico večjo konkurenčnost med bankami, izvajalkami plačilnega prometa. Posledica tega je, da so postale storitve plačilnega prometa za uporabnika hitrejše, kakovostnejše in cenejše, banke pa so postale aktivnejše v razvijanju novih storitev na področju storitev plačilnega prometa. Kot dodatne storitve se v zadnjem času vse bolj uveljavljajo storitve

cash managementa – upravljanja s sredstvi na transakcijskih računih uporabnika in kot eden izmed načinov upravljanja tako imenovani cash pooling – združevanja sredstev in koncentracija na enem računu uporabnika.

Upravljanje s sredstvi je predvsem primerno za povezana podjetja v skupini. Denarna sredstva se običajno s plačilnim nalogom za prenos (transfer MT 101), ki ga izvrši banka po koncu urnika delovanja plačilnega prometa za uporabnike, prenesejo s transakcijskih računov hčerinskih podjetij na transakcijski račun matičnega podjetja, pri čemer gre lahko za domači plačilni promet ali pa mednarodno poslovanje, vendar je prenos sredstev možen le v okviru bančne skupine določene banke oziroma tistih bank, ki so med seboj podpisale dogovor o izvrševanju prenosov. Storitve upravljanja s sredstvi na transakcijskih računih matičnemu podjetju omogoča tudi vpogled v stanje na transakcijskem računu hčerinskega podjetja v tujini (stanje MT 942) in izpisek konec dneva (stanje MT 940). Vsa obvestila so matičnemu podjetju posredovana preko elektronske banke v obliki SWIFT sporočil. Storitve upravljanja s sredstvi na transakcijskih računih povezanih podjetij v skupini tako podjetju kot skupini omogočajo dosežati najvišjo stopnjo likvidnosti, povečan donos na prosta denarna sredstva, centraliziran nadzor podjetij v skupini in znižanje stroškov financiranja ter s tem povečujejo učinkovitost podjetja in vseh podjetij v skupini.

Storitve združevanja sredstev omogočajo podjetju prenose med transakcijskimi računi podjetja, ki jih zanje opravi banka po končanem urniku delovanja plačilnega prometa za uporabnike. Banka prenese denarna sredstva iz računov, ki imajo pozitivna stanja na račune z negativnim stanjem ob koncu dneva, pri čemer se vsi presežki denarnih sredstev zberejo na matičnem računu. Prednost združevanja sredstev je v tem, da se podjetje izogne stroškom iz naslova negativnih obresti za negativna stanja na transakcijskih računih. Med dnevom podjetja v skupini prosto koristijo odobrene dnevne limite za plačila svojih obveznosti, konec dneva pa banka negativna stanja na transakcijskih računih pokrije s sredstvi iz transakcijskih računov s pozitivnimi stanji. V primeru končnega negativnega stanja pa za pokritje zadostuje ena sam kreditna linija, dogovorjena pod ugodnejšimi pogoji kot koriščenje limita ob koncu dneva, ki je v tem primeru nepotrebno.

Združevanje sredstev je lahko dejansko, kjer gre za dejanske prenose sredstev med računi podjetij v skupini. Konec dneva se stanja z računov hčerinskih podjetij prenesejo na glavni račun (običajno je to račun matičnega podjetja, lahko pa tudi drug), hkrati pa se izničijo tudi negativna stanja na posameznih računih hčerinskih podjetij s pozitivnimi stanji na računih posameznih hčerinskih podjetij. Na ta način si podjetje kot skupina zagotovi notranje vire financiranja, ki so cenejši od zunanjih virov. Naslednji delovni dan pa so vsa denarna sredstva vrnjena nazaj na posamezne račune hčerinskih podjetij.

Pri navideznem združevanju denarnih sredstev pa gre le za navidezno združevanje, dejanska stanja in obračuni obresti na transakcijskih računih, ki so vključeni v združevanje sredstev, ostanejo nespremenjeni, upošteva pa se obrestni bonus. Navidezno združevanje sredstev na

transakcijskih računih uporabnika je primerno za skupino podjetij, katerih posamezna podjetja so na področjih držav z neprijaznimi zakonskimi predpisi oziroma za skupine podjetij, kjer je upravljanje decentralizirano in hčerinska podjetja na ta način ohranjajo svojo samostojnost.

6 SKLEPNE UGOTOVITVE

Reforma plačilnega prometa v Sloveniji in prenos na poslovne banke sta za uporabnike prinesla številne prednosti. Predvsem so plačilni sistemi, preko katerih potekajo poravnave v plačilnem prometu, preglednejši, in kar je za uporabnike najpomembnejše, cenejši in hitrejši. Številne prednosti za uporabnike predstavlja tudi elektronska banka, ki omogoča sprotno spremljanje stanja in sprememb na transakcijskem računu, odpravlja zamudno pisanje plačilnih nalogov oziroma njihovo pripravo na magnetnih medijih ter prihrani pot na banko.

Tudi v podjetju se je funkcija plačilnega prometa precej spremenila. Plačilni promet po novem omogoča podjetjem, da imajo odprtih več transakcijskih računov pri različnih bankah. To seveda precej znižuje stroške plačilnega prometa, ker daje uporabnikom možnost poravnavanja plačilnih nalogov v internem plačilnem prometu, poleg tega pa so poravnave v internem plačilnem prometu sprotne. Večje število transakcijskih računov v podjetju pa od finančnika terja spremljanje vseh sprememb na vseh transakcijskih računih in preudarno razporejanje sredstev na transakcijskih računih ob koncu delovnega dneva, pri čemer mora upoštevati stroške plačilnega prometa za plačilne naloge v primeru prenosov sredstev in obrestne mere za dovoljene prekoračitve negativnih stanj. Hkrati pa se mora finančnik zavedati, da pozitivna stanja na transakcijskih računih za podjetje zaradi minimalnih obrestnih mer ne pomenijo skoraj nobene koristi, zato mora denarna sredstva »zaposliti« na drug način.

Finančna operativa in z njo tesno povezan plačilni promet v podjetju je del finančnega področja, kjer se izvršujejo poslovne odločitve v zvezi z načrtovanjem denarnih tokov, včasih pa je treba pomembno poslovno odločitev tudi na hitro sprejeti in izvršiti. Finančni in denarni tokovi so v glavnem načrtovani, vendar se zgodi, da se znajdemo v situaciji, ki je nismo načrtovali. Dober finančnik ob nenačrtovanih dogodkih, ob stalnem dnevnom spremljanju denarnih tokov, sprejme in izvrši tako odločitev v zvezi z denarnimi sredstvi, ki je za podjetje v tistem trenutku, glede na možnosti izvršitve, najbolj ugodna. Tedaj nam tudi pridobitve sodobnega plačilnega prometa, kot so elektronska banka in poravnave v enem dnevu, zelo pomagajo pri odločitvah, ki so za podjetje koristne in s katerimi lahko znižamo stroške financiranja. Pomemben del k zniževanju stroškov plačilnega prometa prispeva tudi finančnikova izbira banke, preko katere se poravnajo plačilni nalogi večjih zneskov in plačilni nalogi za poravnavo v sistemu žiro kliringa. To je omogočila reforma plačilnega prometa, ki je plačilni promet opredelila kot gospodarsko dejavnost in ga s tem izpostavila tržni konkurenci.

Velika podjetja pri bankah dosega znižane dogovorjene obrestne mere za najetje kreditov

in znižane ostale bančne stroške, kakor tudi znižane stroške plačilne provizije, kar posledično znižuje stroške financiranja, zato je za kratkoročno financiranje najbolj primerna oblika zagotovitve dodatnih denarnih sredstev najetje novega kratkoročnega kredita.

LITERATURA

- Anko, Simon. 2002. *Pregled nad delovanjem plačilnih sistemov*. Ljubljana: Bančni vestnik. 51. 9, str. 43–47.
- Bank of international settlements. 2001. *Core Principles for Systemically Important Payment Systems*. <http://www.bis.org/publ/cpss43.htm>.
- Bezjak, Danijel-Marko. 2003. *Zakon o plačilnem prometu* (neuradno prečiščeno besedilo). Ljubljana. GV Založba.
- European payment council. 2006. *Making SEPA a Reality* (Version1.0). Brusseles.
- Filipič, Drago. 1988. *Osnove podjetniških financ*. Maribor: Visoka ekonomsko komercialna šola Maribor.
- Logar, Romana. 1998. *Plačilni sistemi – Kaj je dobro vedeti o njih*. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo.
- More, Matej. 2004. *Devizna ureditev pred in po vstopu v EU in EMU*. Lesce: Založba Oziris.
- Možina, Stane et al. 1994. *Management*. Radovljica: Didakta.
- Mramor, Dušan. 1993. *Uvod v poslovne finance*. Ljubljana: Gospdarski vestnik.
- Oman, Saša. 2002. *Pravna ureditev on-line bančništva*. Ljubljana: Bančni vestnik. 51. 9, str. 40–42.
- Repovž, Leon in Peterlin Jožko. 2000. *Financiranje*. Koper: Visoka šola za management.
- Zakon o plačilnem prometu. 2002. V *Uradni list RS* št.30/02.

VIRI

- Abanka. 2006. Obračun storitev plačilnega prometa za obdobje od 01.07.2006 do 31.07.2006. Ljubljana.
- Arhiv finančnih poročil. 2006. Merkur, d. d., Naklo.
- Banka Koper. 2006. Obračunane provizije na transakcijskem računu. Koper.
- Banka Slovenije. 2006. *Plačilni in poravnalni sistemi*. <http://www.bsi.si/poslovanje-bank-in-podjetij.asp?MapaId=152>.
- Evropska centralna banka. 2006. *Target*. <Http://www.ecb.int/paym/target/html/index.en.html>.
- Evropski svet za plačila. 2006. <Http://www.europeanpaymentscouncil.org>.
- European central bank. 2004. *Towards a single euro payments area –third progress report*.
- Gorenjska banka. 2006. *Obračun stroškov na transakcijskem računu*. Kranj.
- Interna gradiva poslovnih bank in Banke Slovenije.
- Ljubljanska banka. 2006. *Specifikacija obračunanih nadomestil za poslovni račun*. Ljubljana.
- Kokotec-Novak, Majda. 1987. Računovodsko spremljanje dnevne plačilne sposobnosti TOZD-a. Ljubljana: ZDRFD Slovenije.
- Nova KBM. 2006. *Obračun stroškov na transakcijskem računu*. Maribor.
- Nunčič, Irena. 2002. *Sistem bruto poravnave v realnem času*. Ljubljana: Gospodarski vestnik. 49, 50, str. 78–80.
- Skb banka d.d.. 2006. *Obračun stroškov na transakcijskem računu*. Ljubljana.
- Probanka. 2006. *Obračun stroškov vodenja transakcijskega računa in opravljanja plačilnega prometa*. Maribor.
- Republika Slovenija Državni zbor. 2006. *Zakonodaja*. <Http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&vt=6>.
- Sever, Andreja. 2002. *Sistem žiro kliringa*. Ljubljana: Gospodarski vestnik. 49, 48, str. 55–56.

